

KRIZOVÉ PLÁNY

1. TABÁKOVÉ VÝROBKY
2. ALKOHOL
3. OPL – OMAMNÉ A PSYCHOTROPNÍ LÁTKY
4. KRÁDEŽE A VANDALISMUS
5. ŠIKANA
6. TÝRANÉ, ZNEUŽÍVANÉ A ZANEDBÁVANÉ DÍTĚ VE ŠKOLE
(SYNDROM CAN)
7. STRATEGIE PŘEDCHÁZENÍ A ŘEŠENÍ
ŠKOLNÍ NEÚSPĚŠNOSTI
8. NÁVRAT DĚTÍ DO ŠKOLY PO PANDEMII
9. ZAČLEŇOVÁNÍ CIZINCŮ DO VÝUKY
10. SEBEVRAŽEDNÉ JEDNÁNÍ
11. ZÁŠKOLÁCTVÍ

Pro školní rok 2023/2024

Mgr. Kateřina Palečková

(metodik prevence sociálně patologických jevů)

KRIZOVÝ PLÁN

1. TABÁKOVÉ VÝROBKY, VÝROBKY URČENÉ KE KOUŘENÍ A NIKOTINOVÉ SÁČKY

(dále pak používání „tabákové výrobky“)

Krizový plán je vypracován v souladu s pokynem MŠMT - Č. j.: MSMT-11112/2022-2

Ve vnitřních i vnějších prostorách všech typů škol je zakázáno kouřit a používat tabákové výrobky. Kouřit a používat tabákové výrobky zde nesmějí žádné osoby a není možné ani zřizovat kuřárny nebo místa pro kouření vyhrazená.

- (1) Prostory školy je třeba označit viditelným textem doplněným grafickou značkou zákazu kouření. Takto je třeba označit vnitřní i vnější prostory.
- (2) Školním řádem je nutné kouření a používání tabákových prostředků v prostorách školy zakázat a stanovit sankce za porušování tohoto zákazu.

Konzumace tabákových výrobků ve škole

- (1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci tabákových výrobků v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- (2) Tabákový výrobek je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- (3) Pedagogický pracovník dále postupuje podle školního řádu školy: o události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, (zejména odkud, od koho má tabákový výrobek), který založí školní metodik prevence do své agendy.
- (4) V případě porušení zákazu kouření a použití tabákového výrobku informuje třídní učitel zákonného zástupce nezletilého žáka.
- (5) V závažných případech (zejména s ohledem na věk nebo chování dítěte) a jestliže se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán-sociálně právní ochrany obce s rozšířenou působností. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany obce vyžadovat pomoc.
- (6) Z konzumace tabákových výrobků ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem.

Charakteristika tabákových výrobků a legislativa

Užívání tabákových výrobků a nikotinových sáčků

Užívání tabákových výrobků a nikotinových sáčků u dětí a dospívajících se vyskytuje v současnosti převážně v těchto vzorcích:

- Experimentování
- Příležitostné užívání
- Pravidelné užívání
- Denní užívání

Dělení výrobků podle platné legislativy

Tabákový výrobek je takový výrobek, který může být užíván a obsahuje neupravený nebo zcela či z části geneticky upravený tabák.

- Tabák
- Dýmkový tabák
- Bezdýmný tabák
- Žvýkací tabák
- Šňupací tabák
- Tabák určený k orálnímu užití
- Cigareta
- Doutník
- Nikotinový sáček bez obsahu tabáku
- Doutníček
- Tabák určený pro vodní dýmku
- Nový tabákový výrobek
- Bylinný výrobek určený ke kouření výrobek
- Elektronická cigareta
- Náhradní náplň elektronické cigarety
- Složka tabákového výrobku
- Přísada tabákového výrobku
- Příchut' tabákového výrobku
- Rekonstituovaný tabák
- Jednotkové balení
- Aroma

Nejčastěji užívané formy tabákových a nikotinových výrobků

- Cigarety
- Doutníky
- Dýmky
- Vodní dýmky
- Šňupací tabák
- Žvýkací tabák
- Porcovaný tabák
- Elektronické cigarety
- Zahřívání tabák
- Nikotinové sáčky

Nejčastější rizikové faktory ve vztahu k užívání tabákových výrobků

- užívání jiných návykových látek
- duševního onemocnění
- vliv vrstevníků
- kuřácká domácnost
- absence rodičovské kontroly a podpory
- snadná dostupnost tabákových a nikotinových výrobků
- nedostatečná informovanost o rizikovitosti užívání tabáku a nikotinu
- reklama na tabákové a nikotinové výrobky
- neúspěch ve studiu, v pracovním či soukromém životě
- život v sociálně vyloučených lokalitách

Příklady protektivních faktorů ve vztahu k užívání tabáku

- naplňování volného času adekvátními aktivitami
- úspěchy ve studiu, v pracovním či soukromém životě (wellbeing)
- negativně vymezený postoj k užívání návykových látek
- vyšší míra sebedůvěry
- asertivita
- nekuřácký kolektiv vrstevníků či domácnost
- kontrola a podpora rodičů
- regulace kouření ve veřejných prostorách
- omezení dostupnosti tabákových výrobků
- edukace v oblasti návykových látek

Právní rámec týkající se školního zařízení

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek ve znění pozdějších předpisů (tabákový zákon)

Zakazuje prodej tabákových výrobků

- ve škole a školském zařízení
- v zařízení sociálně-právní ochrany dětí
- na akci určené pro osoby mladší 18 let;

Zakazuje kouřit tabákové výrobky a užívat elektronické cigarety a zahříváný tabák

- ve škole a školském zařízení
- v zařízení sociálně-právní ochrany dětí
- v prostoru dětského hřiště a sportoviště určeného převážně pro osoby mladší 18 let;
- ve vnitřním prostoru všech typů sportovišť
- ve vnitřním zábavním prostoru
- ve vnitřním prostoru provozovny stravovacích služeb
- v prostoru zoologické zahrady

Povinnost školního zařízení

- Škola (tj. vchody do budovy školy a školského zařízení) musí být označena grafickými značkami s nápisem „kouření zakázáno“ včetně textu o zákazu používání elektronických cigaret. Rozměr a vizuální podoba grafické značky je uvedena v příloze k zákonu č. 65/2017 Sb.

- Porušení zákazu kouření nebo užívání elektronické cigarety v prostorách školy a školského zařízení upravuje zákon č. 65/2017 Sb., v § 9 následovně: Zjistí-li pracovník školy nebo školského zařízení, v prostoru, kde je kouření a používání elektronické cigarety podle § 8 nebo § 17 odst. 1 zakázáno, porušení tohoto zákazu, je povinen osobu, která nedodrží zákaz kouření nebo zákaz používání elektronické cigarety, vyzvat, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila. Tato osoba je povinna výzvy uposlechnout. To samozřejmě nevylučuje souběžně aplikovat postup stanovený pro tyto situace školním řádem.

Příloha 1

Jak jednat se žákem-kuřákem

V případě žáků-kuřáků s rozvíjející se či již rozvinutou závislostí na tabáku by měl pedagog volit individuální přístup ve formě krátkého rozhovoru s daným žákem vedoucího k uvědomění si konkrétních rizik kouření, posílení motivace k odvykání a předání kontaktu na odbornou pomoc – tzv. **krátká intervence 5P**

Vedení rozhovoru se žákem

- na partnerské úrovni, nikoliv z pozice autority
- nerepresivně, přirozeně podle kontextu a situace daného žáka
- empaticky
- s pomocí otevřených otázek, na základě vzájemné důvěry.
- délka rozhovoru přibližně 10 minut

Cíl krátké intervence

- není přímá pomoc při odvykání kouření z pozice pedagoga
- pouze nasměrování žáka k odvykání a předání do péče odborníků
- jednotlivé kroky na sebe v krátké intervenci navazují.
- Strukturovaný rozhovor

1. Ptát se – zmapování kouření u daného žáka (kolik cigaret kouří, zda užívá e-cigaretu, zda se již pokoušel odvykat apod.).

Příklady otázek:

Jak to máš s kouřením?

Ve vaší třídě se někdo kouřením netají, jak jsi na tom ty?

Máš představu, kolik vykouříš cigaret za týden?

Máš nějakou zkušenost s e-cigaretou? Jaké to bylo?

2. Pojmenovat rizika – jednoduché a jasné popsání rizik vyplývajících z užívání tabáku u daného žák/žákyně.

Příklady odpovědí:

Kouření tě musí stát hodně peněz, spočítej si to.

Kouření zhoršuje kvalitu pleti, způsobuje hlavně akné. Také můžeš mít horší kvalitu vlasů a zažloutlé zuby.

Tvé slečně/tvému příteli nemusí být příjemné, když jí/jemu dáš pusou po cigaretě. Někdo říká, že je to jako líbat popelník.

Kouření zhoršuje fyzický výkon. Jde to proti tvým tréninkům, kterým dáváš hodně času a energie.

3. Podpořit motivaci – rychlé zmapování a podpora motivace k odvykání.

Příklady otázek:

Co se ti na kouření líbí?

Je něco, co ti na kouření vadí?

Přemýšlel jsi o tom, že přestaneš?

Co ti brání, abys přestal?

4. Předat kontakt – předchozí kroky by u žáka měly vést k vyvolání rozporu týkajícího se vlastního kouření, postupnému uvědomění negativních následků a posílení motivace ke změně. Pokud žák projeví zájem, pedagog by mu měl předat kontakty na podrobnější informace nebo odborné služby (např. webové stránky www.koureni-zabiji.cz nebo www.bezcigaret.cz).

5. Plánovat další setkání – v závěru rozhovoru je vhodné ocenit žakovu otevřenost. Dále by mělo následovat stručné shrnutí hlavních výstupů intervence (nejlépe za strany žáka), případně zodpovězení doplňujících dotazů. Posilování motivace je kontinuální proces, proto by měl pedagog dohodnout se žákem termín, kdy se s ním bude znovu bavit o tom, zda došlo k nějaké změně (např. zda vyhledal nabídnutou odbornou pomoc). Vhodný interval je přibližně 14 dní až měsíc a lze se takto setkávat opakovaně.

Doporučené postupy pro pedagogy

- ukotvení témat týkajících se rizik užívání tabákových výrobků do preventivního programu školy
- zahrnutí zákazu kouření a používání elektronických cigaret a tabákových výrobků ve všech prostorách školy a školských zařízení a na akcích pořádaných školou mimo prostory školy do školního řádu (včetně postihů za jejich porušení)
- nácvik dovedností – umět odolat vrstevnickému tlaku, umět říci ne
- specifické zacílení preventivních aktivit podle věkových skupin a vývojových hledisek žáků
- zajištění komplexních dlouhodobých preventivních programů externími certifikovanými organizacemi podle Standardů odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování
- zakomponování dílčích primárně preventivních témat do výuky podle osnov a vzdělávacích oblastí v přímé vazbě na daný předmět včetně krátké reflexe
- organizace tematických projektových dní ke Světovému dni bez tabáku, Dni zdraví, Světovému dni boje proti rakovině, ...
- zapojování komunity rodičů
- poskytování individuální krátké intervence
- poskytnutí kontaktu na odbornou pomoc při odvykání kouření ...

Kdy, koho a v jakém případě vyrozumět

(rodiče, PPP, OSPOD, Policii ČR, ...)

- V případě zjištění kouření u dětí a žáků v areálu školy a školských zařízení nebo na mimoškolní akci v rámci plnění školní docházky je třeba **informovat pedagogického pracovníka, který následně zpraví zákonné zástupce**. Porušení školního řádu řeší odpovědný pedagogický pracovník.
- Pedagogický pracovník (třídní učitel, vychovatel, školní metodik prevence) podle závažnosti situace **intervenuje nejprve u daného dítěte** (informuje o porušení školního řádu, případně udělí výchovná opatření, sdělí žákovi konkrétní rizika, předá relevantní informace a motivuje k nekouření), **následně se obrátí na rodiče**.

- Doporučuje se téma s rodičem diskutovat konstruktivně a citlivě (experimentování s tabákem je v dospívání přirozené), snažit se poskytnout relevantní informace včetně konkrétních rizik, která v případě kouření dítěti hrozí. Pedagogický pracovník může rodiči dále poskytnout odkazy na další informace nebo odborné poradenské služby (např. Národní linku pro odvykání kouření). Cílem je problém **řešit primárně na úrovni učitel – dítě – rodič**.
- Pokud rodiče užívání tabáku u dítěte dlouhodobě nereflektují a opakovaně s pedagogickým pracovníkem/školou nespolupracují, je možné **v krajním případě kontaktovat Orgán sociálně-právní ochrany dětí** (dále jen OSPOD).
- V případě, že žáci kouří **mimo prostory školy** či školského zřízení (např. v parku) mimo plnění povinné školní docházky, pedagogický pracovník **neuděluje výchovná opatření**. Může o tom informovat rodiče nebo provést krátkou intervenci u konkrétního žáka.
- Pokud pedagogický pracovník u žáků ve škole či na mimoškolní akci najde tabákové výrobky (včetně elektronické cigarety a jejích komponent), ohlašuje to rodičům dítěte. Pedagogický pracovník ovšem **nesmí žáky prohlédávat**. Pedagogický pracovník ve škole, školském zařízení či na mimoškolní akci **může žáka vyzvat k vydání těchto tabákových výrobků (nesmí je však bez souhlasu zabavit)** nebo může volně položené tabákové výrobky odstranit z dosahu osob mladších 18 let.
- Pokud pedagogický pracovník zajistí u žáka tabákové výrobky, měl by s nimi postupovat tak, jak je upraveno ve školním řádu (vnitřním řádu), vhodným postupem je **předat proti podpisu zákonnému zástupci žáka**. Takto by se mělo postupovat také v případě, pokud to škola a školské zařízení ve školním či vnitřním řádu nijak upraveno nemá. Dokument o navrácení tabákového výrobku zákonnému zástupci přiloží k zápisu o jeho zajištění.

KRIZOVÝ PLÁN

2. ALKOHOL

Prodej nebo podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let je v ČR zakázáno. Zakázáno je rovněž osobám mladším 18 let alkohol nabízet, anebo je v konzumaci alkoholu podporovat.

- (1) Školním řádem škola stanoví zákaz užívání alkoholu v prostorách školy v době školního vyučování i na všech akcích školou pořádaných.
- (2) Podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let může být trestným činem nebo přestupkem.

Konzumace alkoholu ve škole

- (1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci alkoholu v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- (2) Alkohol je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- (3) Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.
- (4) V případě, kdy je žák pod vlivem alkoholu do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.
- (5) Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagogický pracovník podle školního řádu školy: O události sepiše stručný záznam s vyjádřením žáka (zejména odkud, od koho má alkohol), který založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy.
- (6) V případě, že žák není schopný pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
- (7) Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dítěte obce s rozšířenou působností a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany dítěte obce s rozšířenou působností vyžadovat pomoc.
- (8) Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že žák konzumoval alkohol ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky.
- (9) Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
- (10) V případě uživatele zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola potřebné informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
- (11) Z konzumace alkoholu ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem. Za nebezpečné a protiprávní jednání je rovněž považováno navádění jiných žáků k užívání alkoholických nápojů.
- (12) V případě podezření na intoxikaci žáka může pedagogický pracovník provést orientační test na přítomnost alkoholu (dechová zkouška), ale pouze na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce nebo zletilého žáka či studenta s orientačním testováním žáka na přítomnost alkoholu. Pokud je výsledek testu

pozitivní, postupuje pedagogický pracovník obdobným postupem jako je uvedeno od bodu 3. O události sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka.

- (13) Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem alkoholu, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve škole.

Nález alkoholu ve škole

- (1) V případě, kdy pracovníci školy **naleznou v prostorách školy alkohol**, postupují takto:
- a) Tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění jeho chemické struktury.
 - b) O nález ihned uvědomí vedení školy.
 - c) Nalezenou tekutinu uloží u vedení školy pro případ usvědčujícího důkazu.
 - d) Zpracují stručný záznam o události.
- (2) V případě, kdy pracovníci školy **zadrží u některého žáka alkohol**, postupují takto:
- a) Zabavenou tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
 - b) O nález ihned uvědomí vedení školy.
 - c) O nález sepiší stručný záznam, s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol nalezen, datum, místo a čas nález a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byl alkohol nalezen (nebo který jej odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/kam školy nebo její/jeho zástupce. Zápis záznamu založí školní metodik prevence do své agendy.
 - d) O nález vyrozumí zákonného zástupce žáka, a v případě, že se jedná o opakovaný nález u téhož žáka, i orgán sociálně-právní ochrany dítěte, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností.
 - e) V případě podezření, že alkohol obsahuje i jiné příměsi a byl nalezen u žáka, který se jím intoxikoval, předají zajištěnou tekutinu přivolanému lékaři.

Příloha 1

JAK POZNÁM, ŽE MOJE DÍTĚ ALKOHOL NEBO DROGY BERE?

- Změnila se osobnost Vašeho dítěte v poslední době v nějakém významném ohledu?
- Má časté výkyvy nálad?
- Straní se Vás? Je zlostný nebo depresivní?
- Tráví hodně času ve svém pokoji sám?
- Ztratil zájem o školu a o vyučování, případně další aktivity, např. sport?
- Zhoršil se jeho prospěch?
- Přestal trávit čas se starými kamarády? Přátelí se s dětmi, které se Vám nelíbí? Nesvěřuje se a nemluví o tom, kam chodí a co dělá?
- Máte pocit, že se Vám doma ztrácí peníze nebo věci (peníze potřebné na alkohol a drogy) nebo máte pocit, že má víc peněz, než byste očekávali (peníze získané z prodeje drog)?
- Reaguje nepřiměřeně, když s ním mluvíte o alkoholu a o drogách nebo se snaží změnit téma?
- Lže nebo podvádí?
- Pozorujete fyzické příznaky užívání drog nebo alkoholu? Rozšířené nebo zúžené zornice? Nejasné vyjadřování a myšlení?
- Ztratilo Vaše dítě zájem o koníčky? Ztratilo motivaci, nadšení a vitalitu?
- Našli jste někdy důkazy užívání drog nebo alkoholu, prášky, lahve?
- Zhoršil se vztah dítěte k členům rodiny?
- Zdá se Vaše dítě být nemocné, unavené a protivné ráno, po možném užití drog předešlý den?
- Přestalo se Vaše dítě o sebe starat, změnil se jeho styl oblečení?
- Zdá se být méně soustředěný?

KRIZOVÝ PLÁN

3. OPL – omamné a psychotropní látky

Do této kategorie zařazujeme pro účely tohoto krizového plánu jak **konopné drogy** (marihuana, hašiš, CBD, HHC, HHC-P a jiné syntetické kanabinoidy – např. **kratom**), tak **opioidy**, **halucinogeny**, **těkavé látky**, **stimulační látky** (např. pervitin, kokain), **nové syntetické drogy** (MDMA), ale i **zneužívání léků** (např. Neurol, Xanax, Diazepam, Lexaurin...).

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření i propagace omamných a psychotropních látek, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém by k tomu docházelo. Zakázáno je rovněž navádění k užívání těchto látek.

- (1) Školním řádem škola stanoví zákaz užívání OPL a jejich distribuci a přechovávání. Současně stanoví zákaz vstupu do školy pod jejich vlivem. Školním řádem stanoví rovněž sankci za porušení zákazu.
- (2) Ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 a 188 a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, se sám vystavuje trestnímu stíhání. Překazit takový čin lze tím, že ho včas oznámí orgánům Policie ČR nebo státnímu zástupci.

Konzumace OPL ve škole

- (1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci OPL v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- (2) Návykovou látku je třeba žákovi odebrat a zajistit ji, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- (3) Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností, pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.
- (4) V případě, kdy je žák pod vlivem OPL do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.
- (5) Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagogický pracovník podle školního řádu školy. Především ihned zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.
- (6) V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
- (7) V případě, že žák není schopen dbát pokynů zaměstnanců školy, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
- (8) Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany obce vyžadovat pomoc.
- (9) Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že žák konzumoval OPL ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky (dbát pokynů pracovníků školy).

- (10) Současně splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
- (11) V případě uživatele zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
- (12) Z konzumace OPL ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem. Nicméně je nutné rozlišovat distributora od uživatele. Uživatel je nebezpečný pouze sobě, distributor všem. Distribuce je trestným činem, užívání OPL je porušením školního řádu.
- (13) Navádění jiných žáků k užívání návykových látek je považováno rovněž za nebezpečné a protiprávní jednání.
- (14) V případě podezření na intoxikaci žáka může pedagogický pracovník provést orientační test na přítomnost OPL (zkouška ze slin), ale pouze na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce, resp. žáka staršího 18 let s orientačním testováním žáka na přítomnost OPL. Pokud je výsledek testu pozitivní, postupuje pedagogický pracovník obdobným postupem jako je uvedeno od bodu 3. O události sepiše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka.
- (15) Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem OPL, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve škole.

Distribuce OPL ve škole

- (1) Distribuce OPL je v České republice považována za protiprávní jednání. Je proto zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.
- (2) Přechovávání OPL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přestupek nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin, ale toto množství nemusí mít žádný vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.
- (3) Jestliže má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci OPL, musí o této skutečnosti škola vždy vyrozumět místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu.
- (4) Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.
- (5) Pokud v rámci tohoto podezření zajistí pracovníci školy nějakou látku, postupují způsobem popsáním níže.

Nález OPL ve škole

A. V případě, kdy pracovníci školy **naleznou v prostorách školy látku**, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- (1) Látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- (2) O nález ihned uvědomí vedení školy.

- (3) Za přítomnosti dalšího pracovníka školy vloží látku do obálky, napíše datum, čas a místo nálezů. Obálku přelepí, přelep opatří razítkem školy a svým podpisem a uschovají ji do školního trezoru.
- (4) O nálezů vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.

B. V případě, kdy pracovníci školy **zadrží u některého žáka látku**, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- (1) Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- (2) O nálezů ihned uvědomí vedení školy.
- (3) O nálezů sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo její/jeho zástupce.
- (4) O nálezů vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje zákonného zástupce žáka.
- (5) V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem, přivolanému lékaři. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady jedů jsou známy protijedy. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR.

C. V případě, kdy pracovníci školy mají podezření, že **některý z žáků má nějakou OPL u sebe**, postupují takto:

- (1) Jedná se o podezření ze spáchání trestného činu nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.
- (2) Bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkonzultují s ní další postup a informují zákonného zástupce žáka.
- (3) Žáka izolují od ostatních a do příjezdu Policie ČR je nutné mít ho pod dohledem. U žáka v žádném případě neprovádějí osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věcí.

Příloha 1

DOPORUČENÍ RODIČŮM, JEJICHŽ DÍTĚ MÁ PROBLÉMY S NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI

A. Co dělat

Jestliže je dítě pod vlivem drog a hrozí otrava, **neváhejte zavolat lékaře**. Používání drog není trestné, a dítěti proto žádný soudní postih nehrozí. S dítětem pod vlivem drog nemá smysl se hádat. Vážný rozhovor odložte na pozdější dobu.

- Nespoléhejte na zázračné okamžité řešení, ale spíše na dlouhodobou výchovnou strategii. Jejím základem je **nepodporovat a neusnadňovat pokračující brání drog, naopak odměňovat každou změnu k lepšímu** a povzbuzovat k ní. To, že taková strategie nepřináší vždy okamžitý prospěch ještě neznamená, že je neúčinná. Může se totiž jednat o příliš velký problém, jehož řešení vyžaduje více času a spojenců.

- Získejte důvěru dítěte a naslouchejte mu. To je těžké, zvláště když říká, a hlavně dělá z hlediska rodičů nesmysly a když hájí hodnoty pro rodiče nepřijatelné. **Vyslechnout dítě ale ještě neznamená přistupovat na jeho stanovisko.**

- Naučte se s dítětem o alkoholu a drogách mluvit. **Bude-li dítě nějakou drogu obhajovat, vyslechněte ho, ale opatřete si protiargumenty.**

- Uvědomte si své možnosti. Dítě, které bere drogy nebo pije, bývá většinou nezralé a neschopné se o sebe postarat. **Může tisíckrát pohrdat názory rodičů, ale většinou si nedokáže opatřit základní prostředky k životu. V tom je Vaše šance a síla.** Určitou základní péči jste sice povinni nezletilému dítěti poskytnout, ale mělo by cítit, že Vaše péče je jiná, když se chová rozumně a když ne. Cílem je, aby dítě pochopilo, že skutečná samostatnost předpokládá schopnost se o sebe postarat.

- Vytvořte zdravá rodinná pravidla. **Dítě by mělo vědět, jaké předvídatelné důsledky bude mít jeho jednání.** Mělo by mu být jasné, že je výhodnější, když se bude chovat přijatelně.

- Jestliže **dospívající není ochoten ke změně, měl by nést důsledky.** To se samozřejmě netýká situací, kdy je ohrožen život, např. při předávkování. (Teprve až vážné problémy, které drogy způsobí, jsou často důvodem k léčbě a změně).

- Předcházejte nudě. **Musíte počítat s tím, že může být nutné trávit v prvním období s dítětem mnohem více času.** Měli byste mít přehled, kde je, co dělá, zamyslet se nad jeho denním programem a životním stylem.

- Pomozte **mu se odpoutat od nevhodné společnosti.** To má pro překonání problému často podstatný význam. Jestliže Vám potomek tvrdí, že si s lidmi, se kterými dříve bral drogy, chce jenom pobýt nebo si povídat, buď lže, nebo podceňuje nebezpečí. Někdy je možné uvažovat i změně prostředí.

- Posilujte **sebevědomí dítěte.** Najděte a udržujte křehkou rovnováhu mezi kritickým postojem vůči chování dítěte ("nelíbí se nám, že bereš drogy") a respektem vůči jeho osobnosti a lásce k němu ("vážíme si tě jako člověka a záleží nám na tobě"). Je to těžké, je to však nutné. Stejně **nutné je i oceňovat třeba drobné pokroky a změny k lepšímu.** Je také třeba vidět silné stránky dítěte, jeho možnosti a dobré záliby, které má možná z předchozí doby a na které se dá navázat.

- Spolupracujte **s dalšími dospělými.** Velmi důležitá je spolupráce v rodině. Rodiče by se měli ve výchově problémového dítěte dokázat domluvit. Jenom tak totiž nebude dítě uzavírat spojení s tím rodičem, který mu právě víc povolí. Důležitá je i spolupráce v rámci širší rodiny (babička), spolupráce s léčebnými zařízeními, školou, případně dalšími institucemi. Často až vážně míněná hrozba ústavní výchovy, nebo hrozba ohlášení krádeže v domácnosti na policii mohou přimět dospívajícího přijmout léčbu.

- Osvědčuje se také, když rodiče dětí s těmito problémy spolu hovoří v rámci skupinové terapie nebo svépomocné organizace. Dokáží se navzájem pochopit a předávají si užitečné zkušenosti.
- Buďte pro dítě pozitivním modelem. K tomu je nutné, abyste myslel i na své zdraví a svoji tělesnou a duševní kondici a abyste měl své kvalitní zájmy.
- Neváhejte **vyhledat profesionální pomoc pro sebe, jestliže dítě odmítá**. V případě manželských nebo partnerských problémů se můžete např. obrátit na poradnu pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Pamatujte, že zvládnutím problémů zvyšujete i šanci na ovlivnění dítěte.
- Přístup k dítěti, které má problémy s alkoholem nebo jinou drogou, shrnuje anglické slovo "tough love". V češtině to znamená "tvrdá láska". Myslí se tím dobrý vztah k dítěti, snaha mu pomoci, ale zároveň cílevědomost a pevnost.

B. Čemu se vyhnout

Nepopírejte problém. Zbytečně by se tak ztrácel čas a rozvíjela se závislost na návykové látce.

- Neskryvejte **problém**. Někdo se za takový problém stydí a tají ho. Aby se dokázal v situaci lépe orientovat a citově i rozumově ji zvládat, měl by si naopak o problému s někým důvěryhodným a kvalifikovaným pohovořit. Měl by také hledat spojení.
- Neobviňujte **partnera**. Na to, abyste si vyřizovali s druhým rodičem dítěte staré účty a navzájem se obviňovali, není naprosto vhodná doba. Minulost se změnit nedá, budoucnost našťastí často ano.
- Nehleďte v dítěti zneužívajícím drogy spojení proti druhému rodiči.
- Nezanedbávejte **sourozence dítěte** zneužívajícího alkohol nebo jiné drogy. Sourozenci problémového dítěte jsou více ohroženi, problémem v rodině trpí a Vaši péči a Váš zájem potřebují.
- Nezanedbávejte **bezpečnost dalších lidí v domácnosti**, zejména malých dětí. Člověk pod vlivem alkoholu nebo drog jim může být velmi nebezpečný, i když by jim za normálních okolností neublížil. Je také třeba myslet na to, aby se drogami, které dospívající domů přinesl, neotrávil další sourozenec.
- Nefinancujte **zneužívání drog a neusnadňujte ho**. S tím souvisí i to, aby rodina zabezpečila cenné předměty a nenechala se okrádat. Krádež nemusí uskutečnit samotné dítě, ale jeho "kamarádi", kterým dluží za drogy. Jestliže začalo dítě zneužívat pervitin nebo opiáty bývá otázkou času, kdy se začnou ztrácet peníze a cenné předměty. Nejde tu jen o majetek, ale také o okolnost, že ukradený majetek slouží špatné věci – totiž rozvoji závislosti. Argument, že by si dítě opatřilo prostředky jinak, např. prostitucí nebo krádežemi, neobstojí. Pokud bude závislost pokračovat, je pravděpodobné, že k tomu dojde stejně.
- Nedejte **se vydírat**. Vyhrůžování fetováním, útekem, prostitucí nebo sebevraždou je častým a oblíbeným způsobem vydírání rodičů. Ano, všechna tato rizika u závislých na drogách existují. Tím, že rodiče pod jejich tlakem ustupují, ovšem riziko nesnižují, ale zvyšují.
- Nevyhrožujte **něčím, co nemůžete nebo nechcete splnit**.
- Vyhněte **se fyzickému násilí**. Fyzické násilí většinou nevede k cíli. Často jen živí v dítěti pocit ukřivđenosti, vede k sabotování snah rodičů a k útekům.
- Nejednejte **chaoticky** a impulzivně.
- Nevěřte **tvrzení, že má dospívající drogy pod kontrolou**, případně, že snižuje dávky a že drogu brzy vysadí. Buďte připraveni na to, že dříve či později pravděpodobně přijde krize. Využijte ji a trvejte na změně životního stylu, případně na nějaké skutečně účinné formě léčby, jestliže není dospívající schopen zvládnout problém sám.
- Do **nekonečna neustupujte**. Požadavek, aby lidé, kteří berou drogy, do vašeho bytu nechodili, je rozumný.

- Nedělejte zbytečně "dusno". Parta a nevhodní přátelé by se tím stávali pro dítě ještě přitažlivější.
- Nezapouchněte **dveře navždy**. I když dítě odejde, je dobré být připraven mu pomoci, pokud přijme určité podmínky.
- Neztrácejte naději. **Vaším tichým spojencem je přirozený proces zrání**. I hrozivý problém se mnohdy podaří úspěšně zvládnout.

KRIZOVÝ PLÁN

4. KRÁDEŽE A VANDALISMUS

Krádeže, zejména mobilních telefonů, a ničení školního majetku, jsou nejčastějšími formami protiprávního jednání, se kterými se lze v prostředí škol setkat.

Jak postupovat preventivně proti krádežím

- (1) Ve školním řádu uvést, že krádeže jsou protiprávním jednáním a jakmile se škola o takovém jednání dozví, bude tuto skutečnost hlásit orgánům činným v trestním řízení, nebo doporučí poškozenému (jeho zákonnému zástupci), aby se na tyto orgány obrátil.
- (2) Upozornit žáky a jejich zákonné zástupce, že nošení cenných věcí (zejména věcí malých rozměrů) do školy je rizikové chování, které může vést k jejich odcizení. Škola ve školním řádu, školské zařízení ve vnitřním řádu:
 - a) zdůrazní, že (cenné) věci, které nesouvisí s vyučováním a vzděláváním nemají žáci do školy nebo školského zařízení nosit
nebo
 - b) ředitel školy ve školním řádu určí způsob zajištění těchto předmětů na určeném místě.I v případě, že bude žákům doporučeno nenosit do školy věci nesouvisející s vyučováním, nelze se odpovědnosti za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech jednostranně zprostit a za klenoty, peníze a jiné cennosti se odpovídá do výše 5 000 Kč (§ 1 nařízení vlády č. 258/1995 Sb., kterým se provádí občanský zákoník); pokud budou věci převzaty do úschovy, hradí se škoda bez omezení.
- (3) Vést žáky k tomu, aby dokázali protiprávní jednání rozpoznat, byli všímaví vůči svému okolí a v případě, kdy budou svědky takového jednání, ohlásili věc pedagogickému pracovníkovi školy.

Jak postupovat při nahlášení krádeže žákem

- (1) O události pořídit záznam na základě výpovědi poškozeného.
- (2) Věc předat orgánům činným v trestním řízení (ohlásit na místní nebo obvodní oddělení Policie ČR), nebo poučit poškozeného žáka (jeho zákonného zástupce), že má tuto možnost.
- (3) V případě, že je znám pachatel, je třeba nahlásit věc orgánu sociálně-právní ochrany (byl-li pachatel mladší 18 let) a současně věc předat orgánům činným v trestním řízení.

Jak postupovat preventivně proti vandalismu

- (2) Ve školním řádu uvést, že každý je odpovědný za škody, které svým jednáním způsobil, a proto po něm bude škola požadovat náhradu, jestliže škodu způsobil úmyslně nebo z nedbalosti.

- (3) V poučeních o bezpečnosti a ochraně zdraví je třeba se problematice vzniklých škod věnovat a žáky opakovaně upozorňovat na jednání, které k poškození majetku vede a jak se takovému jednání vyhnout.

Jak postupovat při vzniku škody

- (1) Jakmile vznikne škoda na školním majetku, je třeba o celé záležitosti vyhotovit záznam a pokusit se odhalit viníka.
- (2) V případě, že viníka škola zná, může na něm (jeho zákonném zástupci) vymáhat náhradu škody.
- (3) V případě, že nedojde mezi zákonnými zástupci nezletilého dítěte a školou k dohodě o náhradu škody, může škola vymáhat náhradu soudní cestou.

KRIZOVÝ PLÁN

Při řešení šikany nebo podezření na šikanu je nutné postupovat v souladu s Metodickým pokynem MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6.

5. ŠIKANA

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

1. Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
2. Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
3. Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu. Příklady šikanování jsou uvedeny v příloze.

Odpovědnost školy

(1) Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

(2) Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197 a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.

(3) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Prevence šikanování

Základem prevence šikanování a násilí na škole je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli. Škola při efektivní realizaci prevence šikanování usiluje o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporuje solidaritu a toleranci,
- podporuje vědomí sounáležitosti
- posiluje a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňuje spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Postupy řešení šikanování

1) Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

- 2) Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování. Jednotlivá stadia jsou blíže popsána v příloze č. 2 Stadia šikanování.
- 3) V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.
- 4) V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra Výchovná opatření

- 1) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
- 2) Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:
Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
Snížení známky z chování.
- 3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).
- 4) V mimořádných případech se užijí další opatření:

Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.

Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování

Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:
v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,

v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(3) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Příloha č. 1

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.

- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Necht' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Příloha 2

Stádia šikanování

Motto: Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv ji pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

Příloha 3

ŠIKANÁ

Definice pojmu

Úmyslné a opakované ubližování slabšímu (neschopnému obrany) jedincem nebo skupinou, jak fyzické, tak i psychické, ponižování lidské důstojnosti, jde spíš o postoj než o čin.

Dominantní znak šikany – **bezmocnost oběti**.

Neoddělitelnou součástí problému je **skupinová dynamika**.

Varovné signály šikany pro rodiče

- dítě nemá kamaráda
- nechutí jít do školy
- střídá různé cesty do školy a ze školy
- ztráta chuti k jídlu, neklidný spánek
- ztráta zájmu o učení
- výkyvy nálad, odmítá se svěřit, co ho trápí
- žádá peníze, často „ztrácí“ své věci
- přichází domů vyhladovělé, s potrhaným oblečením, s poškozenými školními pomůckami
- nedokáže uspokojivě vysvětlit svá občasná zranění (odřeniny, modřiny, popáleniny)
- je nečekaně agresivní vůči sourozencům
- trpí zdravotními potížemi (bolesti hlavy, břicha, bolesti jsou někdy simulované)
- zdržuje se většinou stále doma

Co tedy dělat?

Připusťme, že několik výše uvedených signálů ve vás vzbudí určitě podezření, že by mohlo jít o šikanování vašeho dítěte. Znovu podotýkáme, že ideální stav nastane, když se vám dítě svěří. Pochvalte ho, povzbudte, rozptylte jeho obavy o tom, že žaluje. Vyzvedněte naopak jeho sílu a odvalu sdělit tyto závažné skutečnosti. Přesvědčte ho, že mu chcete pomoci, a to potom musíte dodržet. Vyslechněte vaše dítě, dejte najevo, že jeho informace berete vážně (i když se vám mohou zdát malicherné či nepodstatné). Odložte veškerou práci, není nic důležitějšího než situace vašeho dítěte. Poskytněte dítěti veškerou podporu. Pochopitelně, že odlišíte např. běžnou klukovskou šarvátku od skutečné šikany.

Konkrétní kroky

- Zjistěte přesně – pozor – „nevyslýchejte jako vyšetřovatel“ – co, kdy, kde se odehrávalo, kdo další byl přítomen.
- Společně vytipujte svědky, kterým dítě ještě důvěřuje, o kterých ví, že nestojí na straně agresora a věří, že mu mohou pomoci.
- Poskytněte dítěti veškerou ochranu (např. při cestě do školy a ze školy, i za cenu, že se budete uvolňovat z práce).
- Poskytněte dítěti dostatek péče, více s ním komunikujte, věnujte se mu ve volném čase, odjeďte na chatu, chalupu či k prarodičům.
- Nemáte-li jistotu, že dítě nebude ohroženo během pobytu ve škole, ponechte je doma, ale pozor – pečlivě zvažte, zda v jeho situaci může být samo.
- Znovu dítě ubezpečujte, že udělalo dobře, že vám vše sdělilo, mluvte s ním více než dříve.
- Zhodnoťte, a to velice kriticky, co mohlo vyvolat stav, který skončil šikanou. Neobviňujte pouze školu, nastavte si „zrcadlo pravdy“. Neomlouvejte sami sebe, ani své dítě. Se svým zjištěním se v první fázi dítěti nesvěřujte, ale připravujte nápravu.

Příloha 4

Informační leták pro žáky ZŠ

Nikdo nemá právo druhému ubližovat!

Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.

Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto.

PŘEKONEJ STRACH A ZAJDI ZA UČITELEM, KTERÉMU DŮVĚŘUJEŠ (ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE, ŠKOLNÍM PSYCHOLOGEM, VÝCHOVNÝM PORADCEM).

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšimli si tě. Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct, je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrat' se na učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvalu říct to ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 800 155 555 nebo 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

Příloha 5

Doporučená literatura z oblasti školního šikanování

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.

Kolář, M. (Ed.) (2004). Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30.3.

Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.

Páry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: sborník metod. Praha, IPPP.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.

Časopisy

Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociálna prevencia. Bratislava: Národné osvetové centrum.

Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina č.3/2007

Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18

Kolář, M. (2005). Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.

Kolář, M. (1998). Soudce Lynch na českých školách? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan; in Sborník „Prevence šikanování ve školách“, Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha.

Doporučení na doplnění školního řádu v oblasti prevence užívání návykových látek

Všem osobám je v prostorách školy zakázáno užívat návykové látky, ve škole s nimi manipulovat. To neplatí pro případy, kdy osoba užívá návykové látky v rámci léčebného procesu, který jí byl stanoven zdravotnickým zařízením.

Požívání omamných a psychotropních látek (dále jen „OPL“) osobami mladšími 18 let je v České republice považováno za nebezpečné chování. Každý, kdo se ho dopouští, má nárok na pomoc orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

(1) V případě, kdy se škola o takovém chování dozví, bude tuto skutečnost hlásit zákonnému zástupci žáka.

(2) Škola je povinna oznámit orgánu sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že žák požívá návykové látky.

(3) Distribuce dle § 187 trestního zákona a šíření OPL dle § 188 trestního zákona je v ČR zakázána a takové jednání je trestným činem nebo proviněním. Škola je povinna v takovém případě takový trestný čin přikazít a učinit tak v každém případě včasným oznámením věci policejnímu orgánu.

(4) V případě výskytu látky, u níž je podezření, že se jedná o omamnou a psychotropní látku v prostorách školy, nebo v případě přechovávání takové látky žákem bude škola postupovat stejně jako v bodu (3).

KRIZOVÝ PLÁN

6. TÝRANÉ, ZNEUŽÍVANÉ A ZANEDBÁVANÉ DÍTĚ VE ŠKOLE (SYNDROM CAN)

Definice

Násilí je čin namířený proti druhému člověku, který mu má ublížit, způsobit bolest, zastrašit ho nebo ponižit, aby jednal proti své vůli, respektive aby nejednal podle své vůle.

Násilí, které zažívá dítě doma ze strany svých blízkých či jako svědek na svých blízkých, je specifickou kategorií dětského traumatu. Světová zdravotnická organizace definovala násilí mezi rodiči jako formu psychického týrání dětí. Mnohé výzkumy potvrdily, že u těchto dětí dochází k projevům, jako by byly samy obětí násilí. Je jedno, zda je dítě přímou obětí, či svědkem násilí, dopady jsou srovnatelné.

Typ rizikového chování

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (**CAN** – **C**hild **A**buse and **N**eglect). Jde o jakoukoliv formu týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, která je pro naši společnost nepřijatelná. Statistiky uvádějí, že CAN v ČR trpí v současné době 1–2 procenta dětské populace, což představuje 20–40 tisíc dětí. Dítě nejčastěji poškozuje jeho rodiče a další členové rodiny, pokud jsou k dítěti necitliví a bezohlední a pokud je podržují nebo využívají k uspokojení vlastních potřeb. Takové chování můžeme chápat jako zneužití fyzické síly nebo psychické nadřazenosti a moci dospělého nad podržovaným a závislým dítětem.

Východiska

Změny v chování dítěte

- zvýšená opatrnost v kontaktu s dospělými
- celková stísněnost a nezájem o dění kolem
- úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních dospělých osob nebo v situaci, kdy je dítě s dospělým samo
- vyhýbání se školním a mimoškolním aktivitám
- nápadně lhostejné postoje, výroky typu „mně je to jedno“
- agresivní napadání a šikanování vrstevníků
- zvýšená citová dráždivost a agresivní projevy na sebemenší podněty
- potíže se soustředěním a zhoršení prospěchu ve škole
- váhání s odchodem domů po vyučování
- neomluvené absence ve škole
- odmítání jídla nebo přejídání
- sebepoškozování
- útoky z domova

Formy násilí, kterými může být dítě ohroženo

- fyzické
- psychické
- ekonomické
- sociální

- zanedbávání
- sexuální zneužívání
- latentní
- digitální násilí

Dítě může být současně ohroženo více formami násilí.

Fyzické znaky špatného zacházení

- opakovaná zranění včetně zlomenin
- modřiny
- řezné rány
- otoky částí těla, například rtů, tváří, zápěstí
- stopy po svazování
- otisky různých předmětů na těle
- natrhnutí ucha
- otisky dlaně a prstů
- stopy po opaření nebo popálení cigaretou
- nošení neodpovídajícího oblečení za možným účelem zakrytí zranění
- zranění neodpovídající poskytnutému vysvětlení jejich vzniku
- poranění v oblasti intimních partií projevující se např. problémy se sezením na židli nebo při pohybových aktivitách
- časté bolesti břicha, hlavy a nevolnost
- náhlá změna váhy
- těhotenství dívek mladších 15 let
- neléčené zdravotní problémy a zanedbání potřebné zdravotní péče
- špatný celkový fyzický stav
- chronicky hladové, unavené nebo apatické dítě
- zanedbaná hygiena těla a oděvu

Znaky špatného zacházení projevující se v chování dítěte

- sdělení dítěte o špatném zacházení
- opakovaný kresebný, psaný či herní projev zobrazující násilí či zneužívání
- častá neomluvená nebo nedůvěryhodně zdůvodněná nepřítomnost dítěte ve škole
- významná a nevysvětlitelná opoždění ve fyzickém, emocionálním nebo duševním vývoji dítěte
- neobvyklé změny v chování (např. náhlý pokles vzdělávacích výsledků, nervozita, deprese, stažení se, hyperaktivita, snížená pozornost, apatie, častá únava, agresivita, pomočování)
- konzumace návykových látek, nadměrné užívání technologií, hazardní hraní a další projevy závislostního chování
- Sebeпоškozování nebo sebevražedné chování či tendence, ubližování druhým či zvířatům
- nekonzistentní nebo nepravděpodobné vysvětlení zranění či neschopnost vzpomenout si na jeho příčinu
- neochota jít domů

- neobvyklý strach z běžného fyzického kontaktu s dospělými nebo vrstevníky
- věku neodpovídající sexuální aktivita
- špatná péče o sebe či zanedbaná osobní hygiena
- vlastnění drahých věcí či peněz nedůvěryhodného původu
- nápadnosti ve stravovacích návycích (odmítání jídla či přejídání)
- předčasné převzetí pečovatelské role, snaha chránit ostatní rodinné příslušníky

Některé známky zanedbávání:

- trvalý hlad
- podvýživa
- chudá slovní zásoba
- špatná hygiena
- zkažené zuby a časté záněty dásní
- dítě není očkováno proti nemocím
- nevhodné oblečení vzhledem k počasí
- nedostatek dohledu – dítě je večer doma samo, venku pobývá dlouho do tmy a bez dozoru apod.
- vyčerpanost, přepracovanost
- s dítětem se nikdo neučí, nezajímá se o jeho školní povinnosti
- vyhození z domova

Některé projevy zanedbávaného dítěte:

- má chudé nebo velmi špatné vztahy s rodiči
- touží po citu a pozornosti jakéhokoliv dospělého (nedělá rozdíly mezi blízkými a cizími lidmi, vrhá se k cizím dospělým, odešlo by s nimi)
- je neobvykle unavené až apatické, někdy naopak nezvládnutelné všechno jí hltavě a hladově
chodí za školu nebo do ní chodí pozdě
- má potíže s učením
- zdráhá se odcházet domů
- houpá se, cucá věci nebo prsty, kýve hlavou
- žebra o jídlo, peníze nebo jiné věci

Znaky rizikového chování pečujících osob

- nezabezpečování základních potřeb dítěte (strava, oblečení, osobní hygiena, spánek, dohled nad dítětem) v míře, která přímo ohrožuje dítě
- nevhodné chování k dítěti (používání fyzických trestů, vyhrožování, zastrašování, nadávání, křik, ponižování atp.)
- vysvětlení ohledně zranění dítěte či jeho fyzického stavu je nedůvěryhodné
- osoba zajišťující péči o dítě je aktuálně pod vlivem alkoholu nebo drog či její fyzický nebo duševní stav negativně ovlivňuje její schopnost dohlížet na dítě
- násilí mezi rodiči či osobami, které s dítětem sdílejí společnou domácnost

- nápadně ochranitelské a omezující chování a zvýšená snaha o kontrolu nad tím, co dítě dělá nebo s kým je
- výchovné metody zahrnující kruté nebo nedůstojné chování vůči dítěti (např. zavírání do sklepa, odpírání přístupu do domácnosti, dítě je nuceno jíst ze země atp.)

Při každém podezření na výskyt daného jevu musí být vždy informován ředitel školy.

Kdo řeší problém a s kým spolupracuje

školní metodik prevence s výchovným poradcem, školním psychologem, třídním učitelem, se školským poradenským zařízením, pediatrem, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, policií

Legislativní rámec

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník v paragrafech 364 až 368 stanovuje povinnosti, které má každá fyzická osoba v případě podněcování, schvalování, nadřezování, nepřekažení a neoznámení trestného činu. Paragrafy se vztahují na celou škálu trestných činů, oblast násilných činů páchaných na dětech a na týrání dítěte nevyjímaje.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí chrání učitele při jeho postupu na ochranu práv dítěte. Je zde přímo vyzýván k tomu, aby v případě podezření na týrání žáka kontaktoval odborníky. Učitelé by se tedy neměli obávat, že udělají kroky, které budou mimo jejich kompetenci. To, aby se pokusili týranému dítěti co nejúčinněji pomoci, se tak stává nejen součástí zákonné povinnosti, ale i jejich profesionality.

Tento zákon navíc výslovně určuje jako povinnost různým institucím, mimo jiné i škole a školskému zařízení, nahlásit případ ohrožení zdraví nebo života dítěte, a to i tehdy, když se objeví pouze podezření na trestný čin. (U fyzických osob je tento postup formulován jako právo, nikoliv jako povinnost.) Zatímco tedy u trestního zákona je potřeba vycházet z hodnověrného, tedy doloženého předpokladu, v případě zákona 359 stačí mít jen podezření.

Jak postupovat

Učitel může žákovi zachránit i život

Školy a školská zařízení jsou spolu se zdravotnickými zařízeními těmi subjekty, které případy týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte oznamují příslušným úřadům nejčastěji. Pedagogové jsou navíc od lékařů ještě v užším průběžném kontaktu s dětmi.

Učitelé jsou hned po rodičích dítěti nejbližší. A pokud pedagog vyučuje dítě, které je pravděpodobně týráno, může sehrát klíčovou roli při zamezení dalšímu týrání – může mu pomoci zbavit ho dalšího fyzického nebo psychického týrání a může mu dokonce někdy zachránit i život.

Náhlé změny jako alarm

Prvním, co musí učitel udělat, aby mohl týranému dítěti pomoci, je vůbec všimnout si a odhalit to, že dítě nese nějaké stopy týrání. Jde jednak o změny chování žáka, jednak o fyzické známky vypovídající o násilném zacházení s dítětem.

Jedním z nejčastějších signálů ukazujících na možné týrání doma je náhlé podstatné zhoršení prospěchu žáka. Dítěti začne být úplně jedno, zda dostane dobrou, nebo špatnou známku.

Z veselého dítěte se často stane úzkostný žák, který je neprůbojný. Může mít zároveň nejrůznější problémy ve vztazích se spolužáky – dítě, které bylo dříve kamarádké, se začne najednou ostatních stranit, nebo se může naopak začít chovat vůči nim agresivně. U žáka se mohou projevit také nejrůznější poruchy v pravidelných návycích – spaní (do školy chodí pozdě) nebo stravování (při obědě opakovaně nedojídá).

Pokud jde o tělesné známky, zvláště učitel tělocviku má jedinečnou možnost všimnout si různých modřin, odřenin či nezvyklé únavy či apatie žáka.

Zvláštní kategorií jsou méně viditelné, a zároveň o to citlivější signály, které nicméně učitel může zaregistrovat. Jejich skutečná diagnostika je však již věcí odborníka. Jde například o potíže při sezení v lavici, které mohou ukazovat na poruchy zažívání nebo třeba na krev v moči.

Rozhovor s žákem je klíčový

Když učitel po zpozorování neklamných známek vzbuzujících podezření na syndrom týraného dítěte dojde k závěru, že dítěti je potřeba pomoci, měl by se vždy nejdříve pokusit navázat s žákem osobní kontakt. Nejlepší je, když se ho někde v soukromí dotáže na to, proč má například na těle modřiny nebo třeba proč v posledním době odchází ze školy jako poslední, zatímco dříve byl naopak mezi prvními, kdo pospíchali domů.

Situaci prvního kontaktu mezi učitelem a žákem samozřejmě vždy zjednodušuje to, pokud vztahy mezi nimi nejsou jen striktně formální. Takovouto atmosféru lze ještě umocnit tím, že učitel nabídne žákovi nějaké pohoštění, uvaří čaj a rozhovor vede nejdříve zeširoka – nedoporučuje se při takovémto osobním rozhovoru věnovat se problému okamžitě.

Předpokládá se, že rozhovor povede většinou třídní učitel. Nic by však nemělo bránit tomu, aby ho vedl i jiný učitel, který má z nějakých důvodů s dětmi méně formální vztahy, třeba tělocvikář nebo učitel předmětu, jenž má žák obzvlášť rád a je tedy pravděpodobné, že dobře vychází i s tím, kdo ho vyučuje.

Jak komunikovat s dítětem

CO DĚLAT:

- pokud s vámi chce dítě mluvit, udělejte si čas a najděte klidné prostředí
- naslouchejte a nechte dítě vysvětlit, co se děje nebo dělo
- ujistěte dítě, že jeho emoce jsou v pořádku
- ujistěte dítě, že je v pořádku, že s vámi chce mluvit
- ujistěte dítě, že nikdo nemá nikomu ubližovat
- poskytněte dítěti podporu, že informacím, které sděluje, věříte
- reagujte klidně a věcně
- respektujte soukromí dítěte
- omezte počet lidí, se kterými sdílíte informace

- vysvětlíte dítěti, že musíte informace o jeho ohrožení předat dalším odborníkům, aby mu bylo možné pomoci.
- vysvětlíte dítěti, co se bude dít dál.
- pravdivě odpovězte na všechny otázky, které vám dítě položí
- zeptejte se dítěte, jestli se cítí doma v bezpečí

Pokud sdělí, že ne, považujte toto sdělení za bezprostřední ohrožení dítěte.

CO NEDĚLAT:

- neslibujte dítěti mlčenlivost dříve, než s vámi bude mluvit
- netlačte na dítě, nesnažte se zjišťovat podrobnosti nebo zajišťovat důkazy
- nekritizujte rodiče, byť by z vyprávění dítěte vyplývalo, že jejich chování je zavrženíhodné
- neslibujte dítěti, že se jeho situace bezprostředně zlepší
- nenavádějte dítě k tomu, aby se samo postavilo nevhodnému chování rodiče
- nekonfrontujte se zjištěnými informacemi rodiče
- nebagatelizujte problém, se kterým se vám dítě svěřilo
- nenut'te dítě se svlékat
- nepořizujte žádné obrazové nebo zvukové záznamy
- neberte dítě s sebou domů

V jakých situacích si můžeme více všimnout projevů ohrožených dětí

- během preventivních programů a tematicky zaměřené výuky
- na školních výletech
- na mimoškolních akcích
- při tělesné výchově (při převlékání)
- v jídelně, o přestávkách (stravovací návyky)
- při klasifikaci (přehnaná emoční reakce na špatnou známku)
- přístup dítěte k výzvám či vyrovnávání se s neúspěchem
- způsob komunikace během hodin i přestávek.

Když je dítě nedůvěřivé

Je prakticky nemožné stanovit přesnou hranici toho, kdy by měl učitel již ustoupit z role prvního kontaktu ve věci týraného dítěte a o problému informovat další instituce. Každý případ je individuální.

Především v situaci, kdy se učiteli nedaří navázat komunikaci s žákem, je dobré obrátit se na pedagogicko-psychologickou poradnu.

Jednou z možností je, že učitel žákovi, který se nechce se svým problémem svěřit, doporučí, aby se obrátil na Linku bezpečí. Dítě si může o svém problému po telefonu popovídat anonymně a záleží jen na něm, zda se během rozhovoru stane důvěřivějším a sdělí na sebe kontakt. A pokud se ani odborníkovi na pomyslném druhém konci telefonního drátu nepodaří dítě přimět k identifikaci, snaží se ho ještě přesvědčit, aby se obrátilo na kohokoliv, komu důvěřuje.

Neměli bychom také zapomínat na ostatní žáky, mezi nimiž se týrané dítě ve škole pohybuje. Učitel by se proto měl také obrátit na jeho spolužáky nebo sourozence a zeptat se jich, zda o příčině jeho problémů nevědí něco bližšího.

Vystoupení týraného dítěte z anonymity je to nejtěžší, co po něm můžeme chtít. Nepochybně to souvisí s faktem, že má totiž mluvit o tom, jak mu ubližují jeho nejbližší.

Rodič může situaci ujasnit

Přestože je to právě rodič, nebo jiný zákonný zástupce, kdo je pravděpodobným původcem týrání, neznamená to, že by ho měla škola z celého procesu vyjmout. Pokud si učitel pozve do školy zákonného zástupce žáka, neočekává se, že by na ně měl hned udeřit s tím, aby mu vysvětlili, kdo u nich doma týrá jejich dítě.

Učitel by měl v první fázi po rodiči chtít, aby pouze okomentoval to, jak si vysvětluje problémy, které učitel u dítěte vyzoroval. Může tak i zjistit, že skutečnou příčinou žákova neobvyklého chování je něco jiného než domácí týrání. Anebo může být zájem školy o osud žáka pro zákonného zástupce dostatečnou výstrahou k tomu, aby si uvědomil, že další ubližování dítěti bude mít pro něj vážné následky. Navíc učitel může z chování rodiče nepřímo poznat, zda v rodině k týrání nedochází. Rozumný rodič, nebo zákonný zástupce, který svěřenému dítěti nijak neubližuje, by měl naopak uvítat zájem školy, která se ho snaží upozornit na to, že jejich dítě má nějaký problém a je i ochotna mu při jeho řešení pomoci.

Pokud učitel od rodičů nic nezjistí, a dítě se chová i nadále nezvykle, jde o další důvod k zapojení odborníka.

Učitel se podle prvotních známek ukazujících na týrání může někdy nejdříve jen dohadovat, zda jde o situaci, kdy mu ubližují jeho blízcí, anebo se jedná o školní šikanu. Proto i rozhovor s rodiči může pedagogovi pomoci vyloučit jednu z těchto dvou možností.

Nakonec přímý kontakt učitele se zákonnými zástupci dítěte je také určitým, ale samozřejmě jen nepřímým indikátorem možného týrání – pedagog se na vlastní oči může přesvědčit z jakého sociálního prostředí dítě pochází. Může pro něj jít o překvapení tím spíše, když rodiče jinak se školou nekomunikují, nechodí na třídní schůzky.

Na řadě je odborník

Je právem každého pedagoga, aby sám zvolil postup, který považuje v daném případě za nejlepší. Tehdy, když dítě samo přizná, že je týráno, nebo když si učitel jinak potvrdí, že bylo

nějak fyzicky nebo psychicky poškozeno, měl by kontaktovat odborníky. Při zjištění nějaké zdravotní újmy se však nedoporučuje kontaktovat jen lékaře. Pediatr si totiž přeje, aby dítě přišlo v doprovodu rodiče. Také do pedagogicko-psychologické poradny by mělo dítě jít spolu se zákonným zástupcem. Pokud se však škole podaří domluvit se s poradnou na kontaktu bez účasti rodičů, je považováno toto porušení pravidel za přijatelné. Prioritou je pomoci dítěti za každou cenu.

Povinnosti pedagoga

- V případě, že má učitel podezření na týrání žáka, situace se nezlepšuje a komunikace s rodiči také k ničemu nevede, je nezbytné kontaktovat především OSPOD, a to podle spádové oblasti, kam škola v dané obci přináleží, tedy podle obcí s rozšířenou působností. Na těchto úřadech je veden registr problémových rodin a je tedy možné, že po avízu školy budou sociální pracovníci hned vědět, jaké problémy jsou s danou rodinou spojeny.
- Pozor na skutečnost o neoznámení trestného činu a nepřekežení trestného činu – týrání svěřené osoby dle ustanovení § 198 trestního zákoníku spadá mezi trestné činy vyjmenované jak v nepřekežení trestného činu (§ 367 TZ) tak v neoznámení trestného činu (§368 TZ). Tím, že nekontaktujeme-li orgány činné v trestním řízení, v případě, že už jsme se hodnověrným způsobem dozvěděli o týrání svěřené osoby, můžeme být sami pachatelé trestných činů – nepřekežení trestného činu a neoznámení trestného činu.

Základní informace – tabu zóny

Záleží opět na dané škole a učiteli, jakým způsobem zařadí do výuky problematiku nebezpečí týrání dítěte. Informace o tom, že nikdo nesmí dítěti ubližovat, jsou součástí dětských práv, se kterými by školy měly žáky seznámit. Téma týrání dítěte, zvláště pohlavního zneužívání, může škola zařadit i do sexuální výchovy a pozvat si příslušného odborníka. V každém případě by se nějakou formou děti měly v průběhu školní docházky dozvídat, kde jsou hranice, za které by neměl ani rodič vkročit, a co dělat, pokud se dítě setká s prvními projevy týrání, zneužívání či zanedbávání. Každé dítě by se mělo co nejdříve seznámit jednak s tím, co představují takzvané tabu zóny na jeho těle, jednak by mělo vědět, na koho se obrátit a kam zavolat, pokud mu někdo začne ubližovat nebo i když má jen pochybnosti o správnosti chování svých blízkých k vlastní osobě.

Jak řešit sexuální zneužívání

- Sexuální zneužívání – je každé nepřiměřené vystavení dítěte sexuálnímu činu nebo chování, které vede k uspokojování potřeb zneuživatelé.
- Pohlavní zneužívání je závažným trestným činem proti lidské důstojnosti, na který se vztahuje povinnost překazit jej (v souladu s trestním zákoníkem). Překazit znamená, že zabráníte páchání nebo dokončení takového jednání (oznámí orgánům činným v trestním řízení).

Pokud se dítě svěří osobně

- uvědomit si, že jde o velmi citlivou záležitost
- seznámit s tím co nejužší okruh dalších osob
- pokud se zneužívání dopouští rodič, není žádoucí informovat ho o tom, že se vám dítě svěřilo
- komunikovat s dítětem – podrobnější vyšetřování nechat na psychologovi a policii
- vhodně dítěti sdělit, že skutečnost musíte ohlásit na policii
- oznámit řediteli školy
- ohlásit na policii a OSPOD
- ocenit dítě, že za vámi přišlo a ujistit ho, že pro ně uděláte všechno, co je ve vašich silách
- jestliže dítě nechce, abyste věc ohlásili, situaci konzultujte s odborníkem, ale od oznámení události vás to nesmí odradit

Pokud situaci zjistím ze školní ankety nebo otazníku

Dítě se vyjadřuje někdy v náznacích a nejasně, proto je velmi důležité porozumět tomu, co vám vlastně říká. V každém případě s ním navažte o přestávce nebo po vyučování rozhovor, ale tak, abyste nebudili nežádoucí pozornost. Jestliže vám dítě potvrdí vaši domněnku, postupujte jako výše. Nevyslychejte ho a nepodsouvejte mu své názory, nechejte ho volně vyprávět.

Pokud se o situaci dozvím od spolužáků nebo z jiných zdrojů

Nejprve přemýšlejte, jestli tomu nasvědčuje i vaše pozorování. Pokuste se s dítětem navázat rozhovor, ale do ničeho ho nenuťte. Prostředníkovi řekněte, že je důležité, aby za vámi přišlo zneužívané dítě samo. Nevyšetřujte a nijak nepátrejte. Jestliže si nejste jistí, oznamte věc orgánu sociálně-právní ochrany, který ji prošetří.

Pokud je dítě obětí sexuálního napadení

Jestliže se stalo obětí napadení cestou do školy a útočníkem je neznámá osoba, potom urychleně vše oznamte policii, rodičům a orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Chovejte se pevně a jednoznačně a dítě neopouštějte až do příchodu rodičů.

V jakém případě vyrozumět Polici ČR/OSPOD

Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

Kdy má škola kontaktovat OSPOD a kdy Policii ČR?

- OSPOD – v případech podezření na závažné zanedbávání dítěte
 - Policie ČR – v případech podezření na páchaní trestného činu
- !!! Doporučujeme však v takovém případě informovat vždy i OSPOD!!!

Musí mít škola nějaké důkazy?

Pracovníci školy neshánějí žádné důkazy. Důležité je všimnout si, že se dítěti děje něco špatného, a dle doporučených postupů následně jednat.

Cíl řešení

- Předejít vzniku traumatizace dítěte.
- Zabránit pokračování a rozvoji dlouhodobých zdravotních, sociálních a psychologických následků

Doporučené postupy při chronickém a akutním ohrožení

a) Chronické ohrožení je takové ohrožení, u kterého zvažujeme, jestli v danou chvíli podat oznámení (na OSPOD či na Policii ČR). Situace nevyžaduje okamžité zajištění bezpečí dítěte, ochranu jeho života a zdraví.

b) Akutní ohrožení je okamžité ohrožení bezpečí, zdraví, života či důstojnosti dítěte, které je potřeba řešit bezodkladně.

1. **Pracovník školy**, který má podezření na ohrožení dítěte nebo se mu dítě svěřilo, informuje TU, popř. pracovníka ŠPP.
2. **Třídní učitel** se obrátí na pověřeného pracovníka ŠPP, předá mu informace a spolu situaci zkonzultují.
3. **Pověřený pracovník školního poradenského pracoviště** na základě získaných informací a rozhovoru s žákem vyhodnotí, zda se jedná o situaci vyžadující podání oznámení na OSPOD, oznámení na Policii ČR, nebo intervenci školy, stanoví další postup a informuje ředitele školy. V případě potřeby doporučujeme situaci dítěte v obecné rovině konzultovat s pracovníkem OSPOD nebo pracovníkem organizace, která se věnuje podpoře ohrožených dětí
4. 4 a) **SITUACE VYŽADUJÍCÍ PODÁNÍ OZNÁMENÍ:**
 - v případě, že situace dítěte bude vyhodnocena jako ohrožující zdraví a vývoj dítěte, podá škola oznámení na OSPOD nebo Policii ČR a zároveň žákovi poskytuje podporu
- 4 b) **SITUACE VYŽADUJÍCÍ INTERVENCI ŠKOLY:**
 - v případě, že situace dítěte nebude vyžadovat podání oznámení na OSPOD ani Policii ČR, škola poskytuje žákovi podporu s cílem zlepšení situace a zabránění eskalace potíží. Spolupráci s rodinou by škola měla průběžně vyhodnocovat. Pokud se situace žáka nelepší (či eskaluje) nebo pokud rodiče ztratí motivaci ke spolupráci a neplní dojednané dohody, je namístě zhodnotit, zda škola vyčerpala své možnosti řešení žákovy nepříznivé situace a zda nenastal okamžik, kdy je nutné podat oznámení na OSPOD.

-

Jak postupovat při akutním ohrožení?

1. Je potřeba zajistit bezpečí dítěte, v případě potřeby poskytnout první pomoc a zajistit lékařskou péči prostřednictvím rychlé záchranné služby (řeší jakákoliv dospělá osoba ve škole).
2. Jakmile je dítěti zajištěno bezpečí, informuje ten, kdo se o situaci dozvěděl, pověřeného pracovníka ŠPP a TU.
3. Kontaktovat Policii ČR a OSPOD a informovat o situaci ředitele školy (řeší ideálně pověřený pracovník ŠPP).
4. V případě, že byly incidentu ohroženy přítomny jiné děti, je nutné zajistit jejich bezpečí a psychickou podporu.

Jak podat oznámení na OSPOD?

Podle zákona je možné podat oznámení na OSPOD libovolnou formou.

Nejlépe však písemně, či v elektronické nebo papírové podobě.

Pokud se oznámení podává v elektronické podobě, je zapotřebí jej podat prostřednictvím datové schránky či prostřednictvím systému včasné intervence.

Zaslání e-mailu nedoporučujeme vzhledem k nižší ochraně osobních údajů a pravidlům GDPR.

Jaké informace má oznámení na OSPOD obsahovat?

- identifikační údaje školy a identifikační údaje dítěte (jméno a příjmení, datum narození, trvalé a faktické bydliště, jména rodičů)
- popis objektivních skutečností, které zakládají podezření na možné ohrožení dítěte, a to např. popis situací, které učitel či jiný pracovník viděl, popis chování dítěte či toho, co dítě sdělilo (a to popisným, nikoliv hodnotícím jazykem)
- škola není povinna „zajišťovat důkazy“ nebo „vyšetřovat“, zda se opravdu jedná o dítě týrané, zneužívané či zanedbávané
- škola by ani neměla interpretovat sdělení dítěte a činit závěry
- popis, jak se žák projevuje a že jeho aktuální stav
- popis jaké kroky již škola učinila, jak fungovala spolupráce s žákem a jeho rodiči a jaké dopady měla zavedená opatření

Lze se na OSPOD obrátit telefonicky?

- telefonická konzultace s pracovníkem OSPOD je možná
- po telefonu by se neměly sdělovat osobní ani citlivé informace, neměl by konkretizovat, o kterého žáka se jedná
- oznamovací povinnost je nutné splnit vždy písemně
- z důvodu oznamovací povinnosti, kterou škola má, není možné oznámení podat anonymně, ale vždy jménem školy

Jak podat oznámení na Policii ČR?

- oznámení na Policii ČR lze podat ústně nebo písemně na kterékoli služebně policie
- písemně lze podat oznámení v papírové nebo elektronické podobě prostřednictvím datové schránky
- oznámení e-mailem vzhledem k nižší ochraně osobních údajů a pravidlům GDPR nedoporučujeme
- z důvodu oznamovací povinnosti, kterou škola má, není možné oznámení podat anonymně
- doporučujeme si evidovat oznámení, které škola na Policii ČR podala

Jaké informace má oznámení na Policii ČR obsahovat?

- identifikační údaje školy a identifikační údaje dítěte (jméno a příjmení, datum narození, trvalé a faktické bydliště, jména rodičů
- popis objektivních skutečností, které zakládají podezření z možného spáchání trestného činu
- oznámení nemusí obsahovat jméno podezřelého (může být podáno i na tzv. neznámého pachatele)
- škola není povinná „zajišťovat důkazy“ nebo „vyšetřovat“, zda se opravdu jedná o spáchání trestného činu
- škola má právo být v souladu s ustanovením § 158 odst. 2 trestního řádu informována do jednoho měsíce o učiněných opatřeních ze strany Policie ČR. Je však nutné o tuto informaci požádat již v rámci oznámení.

Může škola sdělovat Policii ČR informace o žákovi telefonicky?

- v případě podezření ze spáchání trestného činu může škola Policii ČR kontaktovat telefonicky (např. prostřednictvím linky 158)
- pokud však škola podává policii o žákovi více informací, měla by je poskytnout písemně, případně ústně při návštěvě policisty ve škole
- Policie ČR školu může požádat o podání písemné zprávy

Doporučené kontakty

- Dětské krizové centrum, tel: 241 484 149
- Internetová poradna: problem@дитеkrize.cz
- Linka bezpečí, tel: 800 155 555
- Linka důvěry RIAPS: 222 580 697, linka@mcssp.cz
- www.capld.cz/linky.php (adresář linek důvěry v celé ČR)
- **116 111 Linka bezpečí**
- **116 006 Linka pomoci obětem kriminality a domácího násilí**
- **116 000 Linka pro rodinu a školu**
- Spondea (www.spondea.cz)
- Centrum LOCIKA (www.centrumlocika.cz)
- Policie ČR: 158
- OSPOD – p. Linhartová – 726 803 339

- Příloha 1

Jak postupovat při ohrožení dítěte?

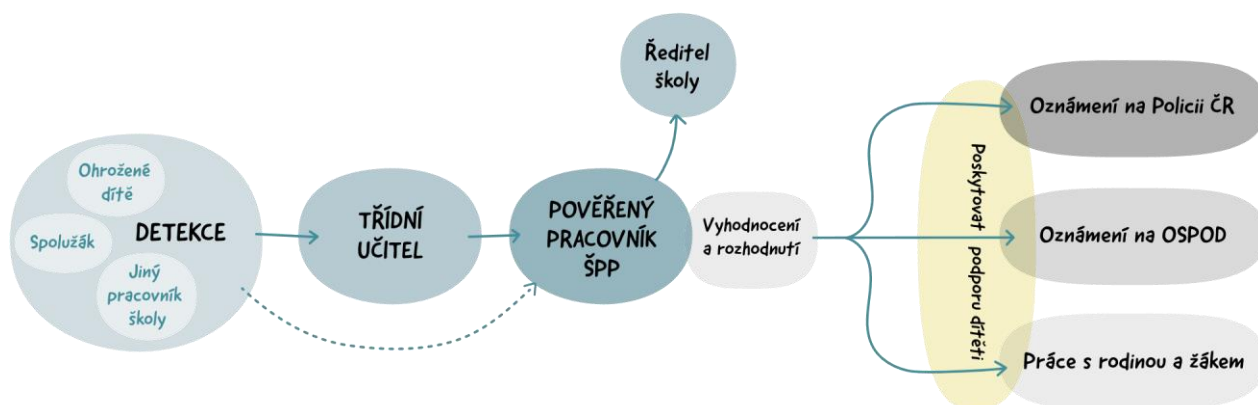

Schéma č.1 – Postup školy v situaci ohrožení dítěte

Příloha 2

Příklady situací a popis opatření, která je potřeba přijmout

Příklad situace			Opatření
Dítě přijde do školy zraněné následkem násilí ze strany blízkých osob.	Akutní ohrožení zdraví či důstojnosti dítěte.	Nutné řešit okamžitě.	Volat na PČR (linku 158) a OSPOD, případně přivolat RZS ¹ .
Pracovník školy je svědkem násilí ze strany blízkých osob (např. napadnutí ze strany rodiče).	Akutní ohrožení zdraví či důstojnosti dítěte.	Nutné řešit okamžitě.	Zajistit bezpečí dítěte a volat na PČR (linku 158), případně přivolat RZS.
Dítě odmítá jít ze školy domů (má strach).	Akutní ohrožení dítěte.	Nutné řešit okamžitě.	Volat na OSPOD ²³ (dítě má také možnost se na OSPOD obrátit samo).
Dítě se svěří, že bývá opakovaně svědkem domácího násilí či násilí mezi blízkými osobami.	Chronické ohrožení dítěte, které nabylo intenzity pro oznámení.	Řešit v nejkratší možné době.	Písemné oznámení na OSPOD podat v rámci nejbližších dnů.
Dítě je zanedbané, zanedbání ohrožuje jeho zdraví a zdravý vývoj (jsou zanedbány jeho základní potřeby jako jídlo, spánek, hygiena, důstojnost).	Chronické ohrožení dítěte, které nabylo intenzity pro oznámení.	Řešit v nejkratší možné době.	Písemné oznámení na OSPOD podat v rámci nejbližších dnů.
Péče rodičů o dítě je nedostatečná, ale jedná se o situaci, ve které je možné rodině a dítěti nabídnout podporu/pomoc, např.: - dítě nemá pomůcky, - dítě nemá svačiny, - dítě má neomluvené absence, - dítě chodí špinavě oblečené, - dítě chodí nemyté, - rodiče se vyhýbají komunikaci se školou, - rodiče se nezajímají o dítě.	Chronické ohrožení dítěte, které zatím nenabylo intenzity pro oznámení.	Dlouhodobá práce a podpora.	Nejprve intervence a podpora ze strany školy a služeb pro děti a rodinu – pokud intervence nezafungují, situace se nezlepší, někdy naopak eskaluje a zanedbání dítěte má vliv na jeho zdraví a zdravý vývoj – písemné oznámení na OSPOD.

KRIZOVÝ PLÁN

7. STRATEGIE PŘEDCHÁZENÍ A ŘEŠENÍ ŠKOLNÍ NEÚSPĚŠNOSTI

Předmět úpravy

Vyhláška č. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky s účinností od 1. 9. 2016 přináší mimo jiné na základě ust. §7 odst. 3 povinnost školy zpracovávat a uskutečňovat preventivní program školy včetně strategie předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování.

Příčiny školní neúspěšnosti

Školní neúspěšnost je problémem, jehož řešení vyžaduje náročnou práci s žákem, velmi často v součinnosti s rodinou žáka.

Školní neúspěšnost je obrazem i důsledkem individuálních rozdílů, jednak v osobnosti žáků (např. v úrovni a struktuře nadání, charakteru, zájmu o učení, v emotivitě, motivaci, harmoničnosti či disharmoničnosti osobnosti), jednak v oblasti jejich výkonnosti ve škole a v jejich rodinné výchově.

Neprospěch je často způsoben souborem příčin, které je třeba dobře rozpoznat. Nejčastěji má na školní úspěšnost nebo neúspěšnost vliv:

a) osobnost dítěte – speciální vzdělávací potřeby žáka (např. snížená inteligence, nedostatečná paměť, emoční labilita, nízká odolnost vůči zátěži, poruchy učení, poruchy chování a jiné zdravotní komplikace)

b) odlišné kulturní prostředí a odlišné životní podmínky (nepodnětné rodinné prostředí, žáci ohrožení sociálně nežádoucími jevy, problémy ve vztazích v rodině nebo ve škole – mezi kamarády, ve třídě, vztah s učitelem)

Řešení školní neúspěšnosti

V první řadě je nutné podrobit dítě kvalitní pedagogické, speciálně-pedagogické a případně psychologické diagnostice, aby byly odhaleny konkrétní příčiny školního neúspěchu. Diagnostika žakových možností, učebních stylů a vzdělávacích potřeb pak umožní nastavit vhodná podpůrná opatření.

Je potřeba reagovat včas tak, aby žák byl schopen nastavená podpůrná opatření akceptovat a produktivně zužít.

Podpůrná opatření jsou volena individuálně na základě zjištěných vzdělávacích potřeb žáků.

Jedná se zejména o:

a) individuální přístup (motivace, akceptování osobního pracovního tempa, vhodné metody a formy práce)

b) přímou intervenci učitele

c) poskytování individuálních konzultací a doučování

d) vypracování plánu pedagogické podpory

e) vypracování IVP

Postup při řešení školní neúspěšnosti:

1. Práce se žákem
2. Zvýšená spolupráce s rodinou žáka
3. Práce se sociálním klimatem třídy

Rodiče jsou informováni o výsledcích vzdělávání svých dětí zápisy v žákovských knížkách, v rámci konzultačních hodin a rodičovských schůzek. V první fázi zde třídní učitel, popř. učitel daného předmětu, ve kterém žák neprospívá (vyučující vyhodnotí vývoj jako rizikový) informuje zákonného zástupce a společně se domluví na dalším postupu.

1. V případě, že zvolený model není funkční, TU domluví jednání s rodiči a žáky, kteří neprospívají.
2. Je stanoven termín další schůzky, při které se vyhodnotí úspěšnost zvoleného postupu – za vyvolání jednání s rodiči a jeho koordinaci a realizaci odpovídá třídní učitel, popř. výchovný poradce.
3. Podle zájmu je možné využít individuální konzultaci žáka s výchovným poradcem (případně rodičů, žáka a VP) - diagnostika školní neúspěšnosti a poradenství (např. nastavení podpory při učení, zjištění učebních stylů).
4. Při vysoké absenci žáka se koná jednání s rodiči preventivně – TU, žák a rodič.
5. Na závěr školního roku je v případě potřeby podpora vyhodnocena na společné schůzce s rodiči a žákem (případně v pololetí při ukončení podpůrných aktivit, pokud žák překoná obtíže).
6. V rámci sociálního klimatu třídy je také možné využít pozitivních sociálních vazeb v kolektivu, kdy si žáci v rámci třídy poskytují při výukových obtížích jednoduššího charakteru podporu vzájemně (žáci doučují své spolužáky).

Formy a metody práce využívané při předcházení a řešení školní neúspěšnosti:

Pro efektivitu poskytnutých podpůrných opatření jsou podstatné především formy a metody práce využívané učitelem, ke kterým patří zejména:

- podpůrný studijní plán, tj. stanovení přiměřeného obsahu učiva – učitel stanovuje obsah učiva určený k osvojení v rozsahu, který odpovídá žákovým vzdělávacím možnostem (intelektovým i sociálním).
- zadávání pravidelných úkolů vycházejících ze stanoveného obsahu učiva, tj. podpůrného plánu – zadání práce pro domácí přípravu – dílčí úkoly odpovídající žákovým vzdělávacím možnostem,
- možnost plnit zadané úkoly ve volných hodinách ve škole, možnost doučování
- užívání podpůrných aktivit – oznámení písemné práce, stanovení termínu zkoušení z konkrétního učiva, umožnění opakovaného opravného pokusu
- používání podpůrných pomůcek při samostatné práci – přehledy, tabulky, kalkulačky, nákresy, aj. dle charakteru předmětu, které pomohou žákovi lépe se orientovat v učivu
- individuální práce se žákem v rámci individuálních konzultací i v rámci vyučovací hodiny – pomoc žákovi odstranit výrazné mezery v učivu, podpora při výuce při výkladu nového učiva
- domluva konzultačních hodin, kdy si učitel zve žáka na konkrétní termín v případě, že žák potřebuje opakovaně vysvětlit probírané učivo, učitel zve rodiče současně se žákem, aby je informoval o pravidlech práce, aby se s rodiči dohodl, jak mohou své dítě podpořit.

Při selhání všech výše zmíněných podpůrných opatření je nezbytné opakování ročníku.

KRIZOVÝ PLÁN

8. PŘÍCHOD ŽÁKŮ PO PANDEMII DO ŠKOLY

Motto: „*Všechno bude dobré a společně to zvládneme*“.

Co by měl vědět učitel

- Lze očekávat propady v chování a prožívání u žáků v průběhu dalšího roku
- Adekvátně reagovat
- Snažit se jim předcházet
- Vzájemný kontakt ve virtuálním světě mohl žákům poskytnout ještě užší a bližší formu setkávání než standardní bytí ve škole
- Objevuje se zátěž spojená se školními výsledky
- Doporučuje se řídit se „nejpomalejšími“ členy skupiny a zátěž postupně stupňovat

Východiska, o která se opíráme

- Děti prožívaly neznámou a novou situaci
- Krize byla způsobena vnějšími stresory a narušila obvyklý řád a bezpečí
- První krize – uzavření škol, kdy po počátečním nadšení přišlo rozčarování
- Druhá krize – návrat do školy, kdy děti neví, co se bude dít

Otázky

- Co bude stejné a co bude jiné?
- Co všechno je čeká?
- Vydržela přátelství a vrátí se všichni?
- Jak se proměnily vztahy s dospělými a budou všichni stejní?
- Jak velký stres bude dohánění výuky?

Emocionální zážitek

- Nelze ho odsunout, je nutné vytvoření pocitu bezpečí
- Ve vypjaté chvíli jsou reakce různé – např. děti „vystartují“ proti svému okolí, nebo odvádějí pozornost a řeč jinam
- Reakce dětí na stres se projevují jako chování rušivé, nevhodné, zlobení

Jak reagovat

- Efektivní je věnovat pozornost regulaci spouštěčů stresu

- Práce s okolím a vytvoření pocitu bezpečí
- Věnovat pozornost prožitkům dítěte
- Podpořit dítě v chápání svého prožívání

Co je třeba si uvědomit

- Děti se naučí nejvíce věcí na základě kontaktu s jinou osobou
- Situace bez školy se mohla pro mnohé stát normou
- Adaptační období na změnu trvá zpravidla 6-8 týdnů
- Vliv větší míry izolace
- Nároky na samostudium
- Je nutné zdržet se rychlých soudů, „nálepek a diagnóz“

Co můžeme očekávat

- Radost, že jsou opět mezi spolužáky
- Nechuť, že se musí vrátit zpět do pravidelného režimu
- Strach z toho, jak se stihne učivo
- Nejistota úzkostlivějších dětí, které mají rády věci pod kontrolou
- Únava z dlouhotrvající blízkosti v rodině
- Stres z odchodu z domova, ve kterém jim bylo dobře a bezpečno
- Šok z toho, co děti zažily – někdo z blízkých onemocněl/ zemřel

Žáci s IVP a SVP

- Mohou mít vyšší míru úzkosti
- Obavy, jak doženou látku
- Obavy, jak je znovu přijmou spolužáci
- Je nutné obnovit vzájemné vztahy, dítě podpořit

Co dělat před příchodem dětí do školy

- Zajistit, aby škola a třída vypadaly podobně, jak tomu bylo před odchodem dětí
- Domluvit se ohledně hodnocení a přístupu k učivu

- Dát prostor na adaptaci a opakování učiva
- Zajistit individuální přístup k dětem
- Být v kontaktu s rodiči i dětmi
- Vhodně na aktuální téma s dětmi promluvit

Co dělat v prvních dnech při příchodu dětí do školy

- Vhodně na aktuální téma s dětmi promluvit
- Nemějte velké ambice na výuku
- Připravte nejprve děti po psychické
- Neměňte zaběhnuté zvyky a pravidla ve třídě
- Nechte děti ventilovat emoce
- Zřídte si ve třídě bezpečné relaxační místo
- Nabídněte dětem pomoc, pokud ji budou potřebovat (TU, ŠMP)
- Začněte se vracet do školního rytmu – opakujte, vyzývejte žáky k aktivitě, oceňujte, když se doma naučili, co měli – vyzdvihujte jejich dovednosti, které využili k tomu, že to zvládli
- Oceňujte, že si žáci pomáhají, vyzdvihujte zdravé vzorce chování
- Sdělte dětem výhledový plán na další období

Období, kterým věnovat zvýšenou pozornost

- Nový školní rok – nástup dětí do školy je pocitově podobná zkušenost jako návrat po době izolace, může vyvolat vzpomínky na předchozí období pandemie
- Podzimní období – může dojít ke spojení prožitků obav z nemoci
- Rok od vypuknutí pandemie a uzavření škol

Co dělat

- Pracovat se strachem dětí, s jejich obavami
- Podpořit vzájemné vztahy v kolektivu
- Správně pojmenovávat věci
- Zajistit dostatek informací adekvátních věku

Co budou děti ke zpracování situace potřebovat

- Dostatek prostoru a času na aklimatizaci
- Propojit si starý a nový svět
- Adaptovat se na změny
- Jasně hranice a plány, co mohou čekat
- Sdílet své emoce

Kdy vyhledat odbornou pomoc

- Pokud se nejedná o jednorázové vyjádření přetlaku emocí
- Pokud dochází ke zvýšené agresi, útočným reakcím
- Zvýšené pocity úzkosti, strachu, sebelítosti
- Opakované vyhýbání se kontaktu s ostatními, uzavření se do sebe
- Vždy by měl následovat individuální rozhovor s dítětem, kontakt s rodiči

KRIZOVÝ PLÁN

9. ZAČLEŇOVÁNÍ CIZINCŮ DO VÝUKY

Co je třeba si uvědomit

- náročnost situace, v níž se cizinec přicházející do jazykově a socio-kulturně odlišného prostředí nachází

Co dělat v prvních dnech při příchodu cizinců do školy

1. Navázat spolupráci s rodiči žáků-cizinců

- vést s nimi řízený rozhovor (lze využít tlumočníka)
- vyžádat potřebnou dokumentaci (vysvědčení či jiný doklad o dosaženém vzdělání žáka-cizince), je-li k dispozici
- seznámit je s chodem a organizační strukturou školy, pravidly školní docházky (způsob omlouvání žáka z výuky, třídní schůzky apod.)
- škola může využít svých webových stránek pro základní informace

2. Správně zařadit žáka do vyučovacího procesu (do ročníku)

- zvážit věk žáka-cizince, jeho dosavadního vzdělávání a znalosti vyučovacího jazyka
- informovat zákonného zástupce o možnosti poskytování bezplatné jazykové přípravy
- žáci na 2. stupni ZŠ potřebují k adaptaci zhruba dvouletého pobytu, pak komunikují vcelku bez potíží, počáteční komunikace se může odehrávat v mateřském jazyce, nebo škola využije funkci adaptačního koordinátora

3. Navázat spolupráci se školními poradenskými pracovišti

- podílet se společně na zkvalitňování sociálního klimatu ve škole a v jednotlivých třídách

4. Navázat spolupráci se školními poradenskými pracovišti

- v souvislosti s ukrajinskou uprchlickou krizí lze využít pro poznání prostředí a začlenění žáka cizince do režimu školy adaptační skupinu

Jak připravit třídu na přijetí žáka-cizince

1. Předem připravit školní třídu na přijetí žáka-cizince

- vhodně seznámit žáky ve třídě se sociokulturními odlišnostmi prostředí, ze kterého nový žák pochází

- využít u zapojování žáka – cizince z adaptační skupiny docházení do dané třídy na některé předměty již předem, hl. výchovy
- později **zapojit žáka-cizince, aby o své zemi spolužákům vyprávěl**
- vytvářet ve třídě klima příznivé pro přijetí žáka-cizince
- působit proti formování předsudků vůči žákům-cizincům

Jak začlenit cizince do výuky

1. Organizovat výuku speciálním způsobem

- učitel pracuje se dvěma skupinami žáků, které se výrazně liší svým vztahem k vyučovacímu jazyku jako komunikačnímu prostředku každodenní komunikace
- zorganizovat výuku tak, aby každá skupina pracovala s učitelem, samostatně, ale i společně
- nesmí dojít k diskriminaci a musí být naplněny výchovně – vzdělávací cíle dané pro příslušný ročník ZŠ podle ŠVP s přihlédnutím k schopnostem a možnostem žáka – cizince

2. Nekumulovat ve třídě vyšší počet žáků-cizinců

- maximální počet se jeví 3–4 v jedné třídě. V případě ukrajinských žáků, kterých na školu přišlo více, je vhodné postupné přijímání žáků-cizinců do ZŠ, tedy jejich postupná integrace

3. Integrovat žáka-cizince do třídního a školního kolektivu

- **zabránit jejich společenské izolaci**
- žáci-cizinci by neměli sedět spolu nebo vzadu ve třídě
- průběžně žáky-cizince zapojovat do výuky, do života třídy a školy
- je vhodné zapojovat žáka-cizince i do mimoškolní činnosti
- je nutné posilovat sebevědomí žáka-cizince
- pro začleňování využívat třídnické hodiny
- žák – cizinec se v případě potřeby obrací na třídního učitele. Pokud bude působit na škole adaptační koordinátor (v případě ukrajinských žáků vedoucí adaptační skupiny), může se obracet též na něj

4. Vybízet žáky-cizince ke spolupráci s ostatními žáky

- osvědčuje se patronát jednoho žáka nebo i více žáků nad žákem-cizincem

Co můžeme očekávat

Problémy při začleňování žáků-cizinců jsou ovlivněny těmito faktory:

- **délka pobytu** cizince v novém jazykovém prostředí, než začne navštěvovat základní školu
- **mateřský jazyk žáka-cizince** – menší komunikační bariéry mají žáci s mateřským jazykem slovanským
- **motivace žáka k učení se** – pozitivním vztah ke vzdělání mají ti, kteří mají v úmyslu pobývat v cílové zemi dlouhodobě. Je vhodné chválit žáky-cizince za sebemenší pokrok. Je nezbytné klást na žáky-cizince, kteří již plně komunikují v češtině, stejné požadavky jako na jejich české spolužáky.
- **adaptace žáků-cizinců** – je závislá na kulturním vzorci chování dané země a školském systému
- **správné zařazení žáka-cizince do konkrétního ročníku** – je zapotřebí vycházet z předem stanovených jazykových a komunikačních kritérií, musí odpovídat požadovanému stupni ovládnutí češtiny jako cizího jazyka. Při zařazení žáka-cizince do konkrétní třídy obvykle nedoporučujeme vyšší věkový rozdíl než dvouletý.

Jak řešit konflikty

- snažit se předcházet konfliktům
- **podporovat toleranci žáků** ke specifickým rysům chování žáka-cizince, např. neobratnost ve vyjadřování, v chápání učiva (mnozí žáci mohou působit stejně neobratně v hodinách cizích jazyků)
- případné konflikty řešit nenásilnou formou

Jaké metody a formy používat ve výuce

- získat základní informace o mateřském jazyce svých žáků-cizinců
- při osvojování si cílového jazyka žáky-cizinci v ZŠ je prioritou zvládnout běžnou komunikaci ve vyučovacím jazyce
- k výuce českého jazyka přistupovat **jako** k výuce druhého jazyka, poznatky propojovat s bezplatnou jazykovou přípravou žáka – cizince
- využívat prezentace o dané zemi
- práce s názornými pomůckami
- řeč těla využívat vhodně s ohledem na vzorce chování dané země
- při hodnocení žáků-cizinců přihlížet ke všem dílčím faktorům

KRIZOVÝ PLÁN

10. SEBEVRAŽEDNÉ JEDNÁNÍ

Klíčové znaky sebevražedného jednání

- dobrovolný a vědomý úmysl ukončit život
- cílevědomost jednání vedoucího ke smrti (například člověk, který v psychotické atace vyskočí z okna ve snaze „zachránit se“ před halucinovaným nebezpečím, sebevrahem není)

1) Rizikové faktory

- schizofrenie a psychotické poruchy (též toxická psychóza)
- poruchy osobnosti (zejména emočně nestabilní)
- poruchy nálad (při těžké depresi je sebevražda 5x častější než u běžné populace)
- neurotické poruchy (zvláště akutní reakce na stres a posttraumatická stresová porucha)
- sebevražedný pokus v osobní anamnéze
- sebevražda v rodinné historii či mezi blízkými přáteli
- nevyléčitelné onemocnění či tělesný handicap
- závislost (psychoaktivní látky, gambling, sebepoškozování apod.)
- mužské pohlaví (zvláště v kombinaci s vyšším věkem, osamělostí, nezaměstnaností a závislostí)
- stáří (zvláště v kombinaci s následky různých onemocnění, ztrátou sociálních vztahů a osamělostí)

2) Stupně sebevražedného jednání

I. Presuicidální syndrom

Co mohu pozorovat:

- typické tunelovité vidění, kdy se emoce zaměřují jedním směrem – dominuje zoufalství, beznaděj, strach, bezmoc apod.
- proti sobě zaměřená agresivita, rostoucí hněv zaměřený na sebe
- pocity selhání, viny, studu za své jednání, svou osobu
- naléhavé sebevražedné fantazie, fantazie o úlevě a osvobození se od utrpení začínají být stále lákavější a příjemnější, sebevražda se ukazuje jako jediné použitelné řešení

II. Sebevražedné myšlenky

Co mohu pozorovat:

- intenzivnější myšlenky typu „raději bych tu nebyl“ – dítě se jimi zabývá převážnou část svého času, může je považovat za své vlastní (součást svého já), ale někdy mohou být vnímány jako něco cizího, čeho se nemohou zbavit

III. Sebevražedné tendence

Co mohu pozorovat:

- myšlenky na smrt dostávají jasné obrysy a směřují k realizaci, typickým příkladem je postupné budování plánu sebevraždy (často má člověk dopředu pečlivě připraven celý scénář své sebevraždy – datum, někdy i přesný čas, místo, technický způsob provedení apod.).

IV. Sebevražedný pokus

- častěji jde o „měkké“ metody (intoxikace – často léky v kombinaci s alkoholem, pořezání se žiletkou apod.).
- sebevražedné pokusy bývají mnohdy opakované.

3) Co mám dělat, když se mi žák svěří, že chce spáchat sebevraždu

- nutno zhodnotit situaci
- s žákem dále komunikovat, vyslechnout ho
- zjistit, zda už o tom s někým mluvil
- zjistit, jak o tom přemýšlel, co má v plánu
- uznat, že to má těžké
- nabídnout mu podporu
- situaci a důvody dítěte nezlehčovat a nesrovnávat s někým jiným
- neslibovat, že to nikomu neřeknu – je oznamovací povinnost – tuto povinnost vysvětlit
- ve většině případů se dítě svěří proto, že hledá pomoc
- společně hledat zdroje – na koho se dítě může obrátit, jaké organizace mu mohou pomoci
- dítěti nabídnout podporu ŠPP, kontakt na krizovou linku, zajistit další práci s dítětem
- situaci oznámit zákonným zástupcům – doporučit odbornou pomoc (psychiatr, klinický psycholog, příp. pediatr)
- situaci konzultovat s OSPOD

Rozhovor může provést školní psycholog, členové ŠPP

4) Jak vést rozhovor s dítětem se sebevražednými tendencemi

- vnímejte informace, ale především emoce
- udržujte naději, rozšiřujte tunelové vidění
- zmapujte plán – jaké kroky už podnikl, abyste mohli vyloučit už započatý sebevražedný pokus
- pokud zjistíte, že např. spolykal nějaké prášky volejte RZS
- pokud dítě uvádí sebevražedné myšlenky – ptejte se: jak často je má, co je jejich obsahem, co je spouštěčem (kontext situace)
- pokud dítě popisuje plán sebevraždy (co a jak chce provést, příp. kdy...) – zjistit, co pro to už udělal, co od toho očekává a jak by to šlo naplnit jinak – rozšíření možností, které dítě nemusí vidět
- rozhovor by měl směřovat k domluvě o odložení nebo o kontaktování odborníků v případě znovu objevení tendencí – předáme kontakty
- o situaci bezodkladně informujeme zákonného zástupce – dle vyhodnocení situace a průběhu rozhovoru lze trvat i na vyzvednutí dítěte ve škole
- informujeme OSPOD

POKUD ZJISTÍME ZAPOČATÝ SEBEVRAŽEDNÝ POKUS (intoxikace, zranění), VOLÁME RYCHLOU ZÁCHRANOU SLUŽBU.

- při rozrušení zajistíme základní zklidnění
- poskytujeme první pomoc
- informujeme zákonné zástupce, informujeme OSPOD
- zajistíme péči sami pro sebe – krizová linka, psycholog

4) Co mám dělat, když mi někdo oznámí, že chce někdo spáchat sebevraždu

- zjistit, co o celé situaci ví, s kým o tom mluvil, jaké kroky podnikl
- podpořit dítě oznamovatele – poděkovat za oznámení, vysvětlit další kroky, předat kontakty na krizovou linku, doporučit ŠPP, zůstat s ním v kontaktu
- lze prodiskutovat, co bude oznamovatel (dítě) dělat, pokud ho bude dítě se sebevražednými tendencemi opět kontaktovat (odkazovat na odbornou pomoc, krizovou linku, nabídnout aplikaci nepanikar.eu)
- vysvětlit oznamovací povinnost
- informovat zákonné zástupce dítěte se sebevražednými tendencemi
- kontaktovat OSPOD nebo Policii ČR – dle situace
- při ohrožení života volat RZS

5) Prevence

Nespecifická prevence:

- třídnické hodiny, komunitní kruh
- práce s emocemi (Jak poznám, že mi není dobře? Co mě tíží, co mi pomáhá?)
- práce s pravidly
- podpora bezpečí a dobrých vztahů (přístup k žákům každého učitele, konfliktní a problémové situace řešit hned, otevřeně komunikovat)

Specifická prevence:

- tématu sebevražd mluvit – otevírat téma – mluvit o tom jako o možném řešení, ale nezvratném, fatálním
- dávat prostor pro otázky, myšlenky a postoje spojené s tématem sebevražd
- mluvit o stresových situacích
- učit děti, jak zvládat stresové situace
- nácvik copingových strategií
- otevřeně komunikovat a spolupracovat se zákonnými zástupci
- nabídka pomoci a podpory – kam se můžu obrátit

5) Důležité kontakty

Ve škole:

- školní psycholožka – Mgr. Michaela Šimanová
- metodička prevence – Mgr. Kateřina Palečková
- výchovná poradkyně – Mgr. Renata Šilhánková

Mimo školu:

Krizové centrum Diakonie Západ

Linka bezpečí – chat, e-mail, telefon: 116 111

Linka první psychické pomoci: 116 123

Linka důvěry Dětského krizového centra: 241 484 149, 777 715 215, e-mail

Ledovec – telefonická krizová pomoc: 739 055 555, 373 034 455, e-mail

Nepanikař – online poradna

Mapa pomoci (PPP Plzeň)

Odborná pomoc:

Psychiatri – Plzeňský kraj

Psychordinace Smrková

Psychoterapeutické centrum Plzeň

KRIZOVÝ PLÁN

11. ZÁŠKOLÁCTVÍ

Pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví čj.: 10 194/2002-14 se zrušuje a je nahrazen pokynem MŠMT čj.: 780/2024-1

Vymezení pojmů

Záškoláctvím se rozumí taková neomluvená nepřítomnost žáka ve škole, a to i opakovaná, která je způsobena zpravidla úmyslně žákem nebo osobami odpovědnými za jeho výchovu, která trvá obvykle po celý vyučovací den (případně po určitou část vyučování, např. v odpoledních hodinách nebo jen v některých předmětech). Cílem je vyhnout se přítomnosti ve vyučování nebo pouze v některých vyučovacích hodinách.

Pozdním příchodem se naopak rozumí taková neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, která je zpravidla způsobena nedbalostí žáka nebo osob odpovědných za výchovu, nebo jinými příčinami. Trvá zpravidla pouze po část vyučování (nebo i jen po část vyučovací hodiny), a to obvykle na jeho počátku.

Nepřítomnost ve vyučování v tomto případě není cílem žáka ani osob odpovědných za jeho výchovu.

Příčinou pozdních příchodů může být špatná dopravní dostupnost školy či výluka dopravního spoje, problémy s vypravením se z domova, případně komplikace pramenící z nepříznivé sociální situace.

Rozlišujeme:

Záškoláctví pravé – žák do školy nedorazí, ačkoli rodiče si myslí, že do školy šel a účastnil se vyučování.

Záškoláctví skryté – žák do školy nedorazí, a to s vědomím rodičů. Tento jev může mít více příčin, od odmítavého postoje rodičů ke vzdělání či ke škole, přes neschopnost rodiče prosadit vůči dítěti svou vůli, potřebu výpomoci dítěte v domácnosti, až po případy, kdy děti úspěšně předstírají zdravotní komplikace. Vzhledem k tomu, že v těchto případech rodiče žákovu nepřítomnost omlouvají, vyžaduje odhalování tohoto nežádoucího jevu zvýšenou pozornost ze strany pedagogických pracovníků, které není možné omezit pouze na přijetí omluvenky (žákovi bývá pravidelně nevolno např. v termínech písemných prací z určitého předmětu apod.).

Záškoláctví interní – žák do školy dorazí a během vyučování na určitý časový úsek (např. na některou hodinu) odejde. Tento jev bývá rovněž označován jako „útěk ze školy“.

Záškoláctví impulzivní – žák se rozhodne náhle, impulzivně. Neúčast ve vyučování je jeho bezprostřední reakcí na okamžitý podnět.

Záškoláctví plánované – jedná se o promyšlené, dopředu naplánované jednání, jehož prostřednictvím se žák účelově vyhýbá situacím spojeným se školou (zkoušení, určitý předmět, kontakt s určitou osobou – neoblíbený učitel, jiný zaměstnanec školy, jiný žák).

Práva a povinnosti žáků

- Řádně docházet do školy a řádně se vzdělávat,
- dodržovat školní řád, předpisy a pokyny k bezpečnosti a ochraně zdraví, s nimiž byli seznámeni,
- plnit pokyny pedagogických pracovníků,

- zletilí žáci jsou povinni dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování sami v souladu se školním řádem,
- nesou informační a oznamovací povinnost

Práva a povinnosti zákonných zástupců

- Zajistit, aby žák docházel řádně do školy,
- osobně se zúčastnit projednávání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte na vyzvání ředitele školy,
- dokládat důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování v souladu se školním řádem,
- informovat školu o skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání, jakož i o jejich změnách.

Preventivní opatření ze strany školy

- Předcházení záškoláctví,
- problém řešit v zárodku,
- včasné odhalení záškoláctví,
- věnovat pozornost prevenci,
- budovat kontakt učitele s žáky na základě respektujícího přístupu, pochopení, motivace
- hledat společná řešení při problému,
- využívat třídnické hodiny neformálním způsobem,
- kdykoli kontaktovat metodika prevence a spolupracovat s ním.

Evidence školní docházky

- Školní docházku eviduje TU,
- v případě podezření na záškoláctví kontaktuje zákonného zástupce žáka,
- podnikne kroky k preventivním opatřením,
- TU se by se měl zabývat důvody absence žáka,
- posouzení závažnosti situace je věcí školy.

Předcházení rizikovému chování

- Zajistit žákům přátelské a stimulující prostředí pro výchovu a vzdělání,
- jasně stanovit pravidla,
- na začátku školního roku je vhodné uspořádat setkání TU se zákonnými zástupci žáků,
- informovat o organizaci školního roku,
- seznámit s třídními pravidly,
- upozornit na práva a povinnosti zákonných zástupců,
- připomenout důležitost řádné školní docházky,
- poskytnout informace o poradenských službách poskytovaných školou,
- prokazatelně seznámit se školním řádem.

Způsob omlouvání nepřítomnosti

- Nepřítomnost nezletilého žáka ve škole omlouvá jeho zákonný zástupce,
- při absenci žáka je nutno neprodleně informovat třídního učitele osobně, písemně

nebo telefonicky a sdělit mu příčinu této absence, nejpozději však do 3 kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti žáka,

- právní předpisy nestanoví konkrétní výčet důvodů, které škola může akceptovat,
- v případě časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání povinné školní docházky může TU požadovat potvrzení od lékaře po domluvě s ředitelkou školy,
- MŠMT doporučuje, aby škola potvrzení od lékaře vyžadovala pouze ve výjimečných případech, ne plošně a zároveň by mělo předcházet jednání se zákonným zástupcem,
- zdravotní stav nelze posuzovat zpětně, proto musí žák i zákonný zástupce být informován, se musí dostavit k lékaři v den nepřítomnosti ve škole,
- při volbě tohoto postupu je vhodné připravit rodičům souhlas, který opravňuje zaměstnance školy nebo konkrétní osobu získat stručnou informaci o zdravotním stavu žáka v rozsahu nezbytně nutném,
- tento souhlas může zákonný zástupce kdykoli odvolat, zároveň musí být předem informován, že tento souhlas nemusí udělit vůbec,
- škola nemíni zasahovat do soukromí rodiny, proto nemůže požadovat např. kopii lékařské zprávy,
- pro podrobný postup omlouvání absence žáků vizte školní řád

Postup školy v případech záškoláctví

Škola může využít materiál MŠMT „Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků“, č. j. MŠMT- 3301/2013, které stanovuje průběh řešení rizikového chování žáků (včetně záškoláctví) a poskytuje formuláře k záznamu jejího postupu.

- Zjistit skutečnosti vedoucí k záškoláctví,
- rozsah neomluvené absence se hodnotí vždy za každé čtvrtletí školního roku
- při neomluvené absenci do 10 hodin u žáka 1. stupně a do 12 hodin u žáka 2. stupně za dané čtvrtletí školního roku škola kontaktuje zákonného zástupce a věc řeší s ním,
- pokud má žák 1. stupně víc než 10 neomluvených hodin a žák 2. stupně víc než 12 neomluvených hodin za dané období školního roku, svolává ředitel školy školní výchovnou komisi,
- o průběhu a závěrech jednání se provede zápis,
- neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápise zaznamenávají,
- každý účastník jednání obdrží kopii zápisu,
- pokud se škole nepodaří problém vyřešit vlastními silami, škola v případě podezření ze spáchání přestupku může k příslušnému orgánu podat podnět k zahájení řízení o přestupku, tj. podnět k zahájení řízení z moci úřední ve smyslu § 42 správního řádu,
- typicky jde o situaci, kdy neomluvená nepřítomnost žáka 1. stupně přesáhne 25 hodin a žáka 2. stupně 30 hodin v daném čtvrtletí školního roku,
- spolu s oznámením škola zašle i související dokumentaci (např. kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy, kopii zápisu z pohovoru, písemné vyjádření výchovného poradce, kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka na výchovnou komisi, kopii zápisu o jednání výchovné komise, záznamy o jednání v rámci individuálního výchovného plánu apod.),
- podle § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, je škola povinna bez zbytečného odkladu oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou

působností (tedy v praxi OSPOD), pokud se dozví o skutečnostech uvedených v § 6 téhož zákona (typicky zanedbávání školní docházky, nemravný život, zneužívání návykových látek, násilí), a to v případě, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí

- na OSPOD tedy škola hlásí jen závažnější případy,
- na Policii ČR nebo státní zastupitelství se škola obrací pouze v nejzávažnějších případech,
- je třeba věnovat pozornost také zvýšené omluvené absenci, může být projevem skrytého záškoláctví,
- je třeba evidovat omluvenou absenci také ke konci každého čtvrtletí školního roku,
- pokud TU zpozoruje podezřelý nárůst omluvené absence (přes 50 % vyučovacích hodin) za čtvrtletí školního roku, je nutné podrobněji se zabývat věrohodností důvodů nepřítomnosti,
- pokud je důvod nepřítomnosti žáka nevěrohodný, může se TU nebo ŘŠ obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka a požádat jej o vysvětlení,
- je možné sdělit, že příště bude požadováno potvrzení od lékaře po projednání s ředitelkou školy,
- vyžadovat omluvení absence lékařem zpětně však není možné,
- pokud zákonný zástupce o nepřítomnosti žáka ve škole ví a šlo pouze o opomenutí z jeho strany, je nepřítomnost omluvena dodatečně a TU se domluví se zákonným zástupcem, aby se situace neopakovala,
- pokud zákonný zástupce o nepřítomnosti žáka neví, TU probere situaci se zákonným zástupcem, motivuje jej k rozhovoru s dítětem a řešení situace domluvou, upozorní na možná výchovná opatření, absence není omluvena,
- pokud zákonný zástupce o nepřítomnosti žáka ve škole ví, ale žáka omluvit nechce, TU zjistí možný motiv, který dítě k tomuto jednání vedl, navrhne další postup ve věci – domluva, poradenství, upozorní na důsledky vyplývající z dané situace,
- v komunikaci se zákonnými zástupci žáka je vždy třeba klást důraz na pozitivní přístup a konstruktivní řešení. Je třeba objektivně popsat situaci, zdůvodnit, z jakého důvodu je tato situace nežádoucí, popsat žádoucí stav a navrhnout opatření k jeho nastolení.

Výchovná (kázeňská) opatření jsou:

- napomenutí třídního učitele
- důtka třídního učitele
- důtka ředitele školy

Kázeňské opatření může TU nebo ŘŠ uložit žákovi za porušení povinností plynoucích ze školního řádu, a to v souladu s pravidly pro ukládání těchto opatření, která školní řád stanoví.

Sankcionovat lze pouze zaviněné porušení povinnosti žáka. Nelze tak trestat žáka za pochybení jiné osoby, např. rodiče bránící žákovi ve školní docházce. Promítat pochybení jiných osob do hodnocení chování žáka je zcela nepřipustné.

Ustanovení

Ustanovení § 22 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů stanoví povinnosti žáků a zákonných zástupců následujícím způsobem.

V § 184a školského zákona jsou stanovena pravidla pro vzdělávání distančním způsobem v určitých mimořádných situacích uzavření škol či zákazu přítomnosti dětí, žáků nebo studentů ve školách.

Školský zákon v § 30 uvádí, že podrobnosti k výkonu práv a povinností žáků a jejich zákonných zástupců, jakož i podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci školy, stanoví školní řád. Toto ustanovení dává řediteli školy do rukou nástroj, pomocí něhož nastavuje režim docházky do školy, podmínky pro uvolňování žáka z vyučování a omlouvání neúčasti žáka (§ 50 školského zákona a § 67 školského zákona).

Školní řád by měl reflektovat odlišnosti a specifika vzdělávání distančním způsobem.